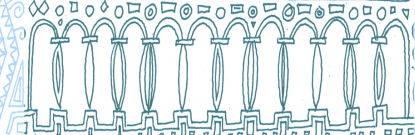

שבט רב

גיליון חודשי מתורתו
של הרב עדין
אבן-ישראל שטיינזלץ

* * * * *

גיליון
אלול תשפ"ו

הקדמה

חודש אלול הוא חודש חי, חודש שעוסק בחיים שלנו בכל המכלול ובכל ההיקף שלהם. בחודש אלול בתמצית אנחנו באמת עושים חיים, חיים את החיים במלוא חריפותם. עבודת התשובה היא עבודה של חיים, היא עומדת ושואלת לאן פונים החיים, איזה חיים אנחנו בכלל רוצים לחיות. בשביל לעשות תשובה כזו, בשביל להעמיד מחדש את כיוון ההליכה צריך שיהיה איזה טעם, איזה רצון, איזו הרגשה של החיים שרוצים, צריך מגע בחיי החיים, צריך קשר עם אלוקים חיים.

לכן חודש אלול הוא חודש העבודה, חודש שבו כל אחד עומד מחדש על אבני היסוד של עבודתו ושל עולמו, כיצד מתפללים, כיצד לומדים, כיצד קושרים קשרים עם אנשים, כיצד מתקנים, כיצד חיים חיים כאלה כפי שראוי היה לחיות וכפי שאנחנו בהכרח רוצים.

הרב עדין היה עמוד התשובה. כל התוועדות, כל שיחה וכל דיבור היו ספוגים במהות הזו של התשובה: הרצון, החלום, השאיפה, התשוקה, ההחלטה המוכנות לנתק את כבלי השווא, כבלי ההרגל הטיפשות והשכחה ולהתחיל מחדש שוב ושוב ושוב ואפילו מאה פעמים, אפילו אלף פעמים. הרב עדין חי והאמין ודיבר באופן שאפשר היה לראות שהוא ממש מרגיש איך בשעה אחת, ברגע אחד, בנקודה אחת אדם יכול להפוך את עולמו. אבל לא רק הרגע האחד אלא גם החיים הארוכים, אדם יכול, אנחנו יכולים, בכל גיל ובכל מצב להתחיל לעשות תשובה - וכמו שהיה הרב אומר: האם

נגיע? לא בהכרח, אבל נוכל לומר לקב"ה שאנחנו התחלנו לצעוד לקראתו, אנחנו מוכנים לעשות את הצעד הראשון אליו - השאר תלוי בו.

שנזכה לחיות חיים של ממש, חיים של תשובה ומעשים טובים כאן בעולם הזה, שנזכה לחודש אלול חי ומאיר ונגיע יחד עם כל אחינו לשנה חדשה טובה ומתוקה.

המערכת: יאיר שוורצפוקס ואהרן בילט

השתתפו בהפקת הגיליון: מנדי אבן ישראל והרב אלחנן ישראלי

להרשמה והצטרפות להפצת הגיליון ולתרומות ניתן לפנות למספר: 054-301-6657

TalmideiHarav@gmail.com

עיצוב גרפי: עיצובי שיר' 052-8954475

הגיליון מוקדש
לרגל שמחת בר המצווה
של הבחור

שניאור שלמה בונדר ג"י

שיזכה לגדול ליהודי חסיד ירא שמיים ולמדן
בדרכו של הרב עדין לתפארת המשפחה.

תוכן עניינים

חודש אלול ותשובה

- 7.....'פנים בפנים' - ליקוט לימי אלול.
- 14.....אלול - חודש של הבראה.
- 21.....התשובה - נקודת מגע בין האדם לאלוקים.
- 23.....מה כואב לנשמה?
- 31.....תשובה ומעכביה - מאמר.
- בנוסף! 'ביטול זיכוך וביטול' -
- 34.....שיעור חסידות בספר 'יסוד העבודה'.

ח"י אלול - יום הולדת הבעש"ט ואדמו"ר הזקן

- 44.....להחליט על הכיוון - התוועדות ח"י אלול.

ימי הרחמים והסליחות

- 55.....סליחות - לבכות לה'.

חודש אלול והשובה

”

בחודש אלול אני מתכוון לעולם החדש ולמציאות החדשה ולכן אני צריך לחדש את היחס אל הקב"ה. החידוש של הקשר לא עומד על כך שאתנועע בתפילה מהר יותר או שאצווה בקול גדול יותר. יכול להיות שאני מאריך בתפילה, מתנועע וצועק - ועדיין אני צריך לחדש את הקשר. הבעיה היא לפעמים שפשוט שכחתי... זה יכול לקרות למרות שאני מדבר על הקב"ה כל הזמן ולפעמים בדיוק בגלל זה - פשוט שכחתי. העניין של התשובה הוא שמישהו אומר לקב"ה: 'אתה יודע מה, אני רוצה ללכת איתך, לא חשוב מה עשיתי, אני רוצה לחדש את הקשר'.

באלול אנחנו מנסים להיות בגדר של "אם תשוב ישראל אלי תשוב", אני לא שב אל הרבנים, אני לא שב אל הספרים, אני לא שב אל הצדיקים מלפני מאה שנה או מאתיים שנה, לא בפניהם אני צריך לתת דין וחשבון, אלא לפני מי אני עומד? לפני הקב"ה. שהוא, כמו שכתוב בשיר הייחוד - 'רחוק מכל רחוק וקרוב מכל קרוב', אליו אני חוזר. אני שב אל ה' ברצינות שלי, במה שאני יכול להיות רציני, במציאות שלי, באמת שלי, במה שאני, לומר באמת יום אחד - 'אני רוצה'.

(מתוך 'אלול - לחדש את הקשר')

”

פנים בפנים

ליקוט לימי אלול

צריך להביא את הפנים שלי, את פנימיות רצוני. אני יכול להיות קרוב למישהו ולהפנות אליו עורף, זה לא עניין של עמידה פיזית. אני יכול לעמוד לפעמים ליד מישהו, ולעמוד במקרה פנים בפנים, ועדיין זה בדיוק כאילו היינו עומדים אחר באחר. אין לי שום קשר, אין לי שום עניין. אני עומד במקרה בפנים לצד הזה והוא עומד במקרה עם הפנים לצד הזה אבל אין שום קשר ולכן אין בזה שום התקשרות פנימית, זו לא פגישה של פנים בפנים. אף על פי שבאופן מכני אני נמצא פנים בפנים.

תשובה פירושו לשוב, להסתובב. לצאת מהמצב של "הפנו אליי עורף ולא פנים" ולהגיע להיות "פנים בפנים". הפנייה הזו אל הקב"ה שונה מהפנייה אל בשר ודם. לאדם יש פנים בצד אחד, וגם לי יש פנים בצד אחד - ולכן כשאני פונה פנים בפנים אני צריך לעשות תנועה. כאשר אני פונה אל הקב"ה - הוא נמצא בכל מקום, בכל פינה שאני לכאורה עומד, אני עומד עם הפנים אליו. ואף על פי כן, אני יכול לעמוד קרוב ולהיות רחוק מכל רחוק, משום שהקשר הזה לא מעניין אותי.

(ביאור לקוטי תורה, ד"ה "אני לדודי")

יש חשבון של חודש אלול, שעבר זמן, עברה שנה - אז מה השתנה? האם אני הולך בכיוון? השאירו אותי כאן ואני צריך להבין שבסופו של דבר אני מיועד ללכת אל הקב"ה. "שובו בני אדם" זו קריאה גדולה; לא 'שובו חוטאים' לא 'שובו פושעים' לא 'שובו רשעים' - אלא "שובו בני אדם". אני מסתכל ואני צריך לעשות בדיקה - איפה אני נמצא בתוך הדרך הזו? אני נמצא יותר קרוב או יותר רחוק? זה כמו שמישהו שוחה בנהר וחותר, והוא עומד מול הזרם. הוא חותר וחותר ומזיע והוא כל הזמן עסוק בלהזיע, והוא לא מסתכל ורואה שעכשיו אחרי כל הזיעה שלו הוא נמצא קילומטר יותר רחוק ממה שהוא היה בהתחלה, הוא נגרף לאט לאט... הוא יושב ומזיע אבל הוא לא זז קדימה בכלל. אצל כל בן אדם עוברת שנה והוא עושה חשבון: אז עברה שנה, הזמן התגלגל ועבר וגרף אותי - איפה אני נמצא? האם זזתי הלאה? האם שבת? יכול להיות שמתברר שאני לא עשיתי שום דבר.

(שיחה לפרשת ניצבים)

כדי שתהיה פגישה 'פנים בפנים', אני

יש הבדל גדול בין המציאות שלפני התשובה למציאות שלאחריה. ההבדל בין מעשי הקודמים למעשי אחר התשובה הוא הבדל הנראה לעין. אך עיקר ההבדל הוא לא בתיקון המעשה, אלא בתיקון אופן עשיית המעשה, בחוויה הפנימית. השינוי הפנימי הוא השינוי בהרגשה ובחוויה.

זהו ההבדל בין "ראיתם" לבין "ושבתם וראיתם" - הבדל של פנימיות. יש לי עץ בגינה כבר שנים, ופתאום אומרים לי לחזור ולהסתכל עליו. יכול להיות שאני אראה את העץ בראייה חדשה, כאילו לא ראיתי אותו מעולם. בעצם, מראה העץ לא השתנה, מה שהשתנה זו רק החוויה.

(שיחה, ניצבים תשמ"ט)

אלול זה ראשי תיבות: "אני לדודי ודודי לי". בחודש אלול יש התגלות מידות הרחמים, אבל הוא לא חג כמו בזמנים אחרים של התגלות מפני שזו התגלות ממין מיוחד: התגלות של יהמלך בשדה'. המלך איננו נמצא אז בארמונו, אני לא מתלבש, אני לא עושה שום דבר, אבל אני יכול לראות את המלך; אולי בצורה פחות מלכותית אבל זה עדיין המלך. בחודש אלול יש הארת פנים, המלך עכשיו מוכן לקבל את כל האספסוף, הוא לא מקבל לפגישות אישיות, אבל כולם יכולים לראות אותו, ומכוח זה להגיע יותר ויותר קרוב.

אני איבדתי את שאהבה נפשי באיזה רחוב או שוק או מקום כזה. לשם אני צריך ללכת לחפש. אני מחפש, משוטט בשווקים וברחובות, מחפש את המלך בשדה, כדי שאני אוכל בפעם הזאת להגיע אליו. אני כבר שכחתי, מרוב שיטוטיי וחיפושיי, שכחתי את שאהבה נפשי. מי שיוצא לשדה לפגוש את המלך הגדול, הוא כבר נמצא במעלה - אבל יש מי שהולך בשדה, והוא הולך בשדה לחפש, להיזכר באהבה הזאת.

כל אדם צריך להיזכר באהבה, כי האהבה הזאת הייתה קיימת בשרש נשמתו. היא העבר. במבנה הבסיסי, בטיפוס האנושי, במהות האנושית - האהבה הזו נמצאת. וכשהיא היא הולכת לאיבוד, ואני מנסה לחפש, בתוך המקומות אני מחפש את שאהבה נפשי, ואז אני צריך למצוא אותו ושוב לחזור. וזה מה שעושים בחודש אלול.

(מתוך שיעור בלקוטי תורה, ד"ה אני לדודי)

במהות הדברים אנחנו צריכים לחזור בתשובה על כך שאנחנו חיים חיים פרטיים, מה שנקרא היום "חיים אזרחיים". אדם יכול להיות שומר מצוות, אבל התודעה שלו, כמכלול, היא בדרך כלל תודעה אזרחית - לא במובן של "אזרח הארץ", כפי שכתוב בתורה, אלא במובן של "גויי הארצות". חלומם של הרבה אנשים, בעיקר אנשים דתיים, הוא

מהתפילות שלי. לפעמים שואלים אדם אם הוא התפלל והוא לא זוכר. מהתפילה צריך להישאר משהו, צריך שיתרחש איזה שינוי.

(שיחה בשיבת תקוע, ג אלול תשס"ה)

עניין התשובה אינו קשור דווקא לעבירות: התשובה נבראה לפני שהיה העולם, לפני שהיו עבירות. התשובה היא המאמץ לחזור אל הגרעין היסודי של האדם, לחזור אל הגרעין של החיים שבו נמצא הכוח לחיות, לחזור אל הבסיס, לחזור אל מה שהיית כשהיית צעיר - אל זמן שבו היו אתגרים חדשים בכל יום, שבכל יום היו שינויים ומהפכות, חזרה אל החלק החי שמחיה את האדם. כאשר מגדלים ורדים, זומרים וגוזמים הרבה כי לענפים בני שנתיים או שלוש כבר אין כח לגדול עוד ולפרוח. באותו האופן האדם מסתיר בתוכו את כח החיות, ואדם שמתכסה בכל העלים הזקנים לא יכול להתקדם - הוא צריך לזמור ולחתוך את העלים הישנים והקבועים, להתחדש ולצמוח מחדש.

(מתוך "על חטא שחטאנו בזקנה")

בסליחות, אנחנו מבקשים מחילה על העניין הזה. אנחנו לא מדברים על זה שלא נטלתי ידיים בכוונה. או שפספסתי תפילת מנחה, אנחנו מדברים על העניין העיקרי: אנחנו הרי חיים כאילו ביחד,

להתנהג עם הקב"ה כמו שנוהגים בכמה משפחות, עם הורים זקנים: אדם שולח את אביו למושב זקנים, מהודר ככל שיוכל להרשות לעצמו, ואומר: אבא, אני אוהב אותך, אני אבוא לבקר אותך בכל יום, אפילו אביא איתי את הילדים; אבל יש לי בקשה אחת: אל תבוא אלי הביתה. זה, בעצם, מה שהיינו רוצים לעשות גם עם הקב"ה... אני מוכן לבנות לו בית, אפילו יקר - בתנאי שהוא יישאר שם ולא יבוא אלי; כי אני רוצה לחיות את חיי. אני מוכן לשלם לקב"ה אחוזים - בכסף, בזמן, אפילו בנחות - בתנאי שתהיה הפרדה מהותית בין התחום שלי לתחום שלו.

הפיתוי לחיות "חיים אזרחיים" לא נוצר מחמת חטא, ואף לא מחמת חיסרון אנושי של אדם זה או אחר; זהו הפיתוי של מציאות העולם באשר הוא עולם. העולם הוא העלם, הסתר פנים, ומשום כך הוא נותן את האפשרות לחיות "חיים נורמליים", חיים אשר במרכזם ובמהותם תלויים בכל מיני דברים אחרים, רק לא בקב"ה. וזה בדיוק הדבר שעליו צריך לעשות תשובה. גם אם לא עוברים על שום סעיף קטן של השולחן ערוך או של המשנה ברורה, צריך לעשות תשובה-על עצם החיים, על היומיום. היכן היו חיי?

(בית ועד לחכמים, תשרי תשנ"ט)

חודש אלול זה זמן טוב לשבת ולעסוק בשאלה האם אני מתפלל. יכול להיות שאני אגיע למסקנה שלא נשאר רושם

אנחנו כל הזמן חיים ביחד, ואיפה האהבה, לאן הלכה האהבה?

טובים הוא במצב מעורר רחמים של שבי ושל גלות.

תראו, אנחנו עם הקב"ה, אנו בקשר כל כך הרבה שנים, ועל הקשר הזה עומדת השאלה, איפה קיים הקשר הזה, איפה נמצא הדבר הזה? הרי בשביל המצב כעת, בשביל להיות ככה עם הקב"ה לא היינו צריכים להתחתן...

מצב של גלות והרגשת הרחמים הנובעת ממנו אינם קשורים בהכרח לעניין של עברות. לא רק מעשים קיצוניים מעוררים תגובה של רחמנות, אלא גם מצב עלוב וירוד. לפעמים אפשר לראות אדם זקן שאיננו מסוגל להסתדר בכוחות עצמו, עוזר או עוזרת יושבים לידו והוא לא עושה שום דבר. הרחמים אינם על עברות שהוא עושה ולא על הייסורים שהוא סובל אלא על עצם ההשפלה של בן אדם שיושב כאבן דומם. זו בערך אותה הרגשה כלפי אדם שלוקח את הנשמה הקדושה שלו ומושיב אותה מול טלוויזיה.

(ביאור לקוטי תורה, ד"ה אני לדודי)

כפי שעל ידי מעשה המצוה מתאחד האדם באלקות ונעשה מכשיר להתפשטות האחדות האלקית בעולם, כך אם הוא עובר עבירה הוא נעשה כלי המשמש לכוחות הרע. אותו אדם שהיה קודם אישיות לעצמו, הוא מעתה רק מכשיר, כמעט כלי משחק בידי כוחות הטומאה. זו אינה אפילו שותפות, שהרי אין הוא מקבל בעצם דבר ממנה (כי אף את החיות שהוא מקבל ממנה היא בעצם לוקחת ממנו), הוא איננו עוד עצמו, הוא כלי ומכשיר בלבד למהות הרע השופעת בו.

אפשר להפסיק לאהוב את הקב"ה גם כשאני בן חמש עשרה, אם היה לי בכלל איזה רגש אז הרגש הזה דעך ועכשיו אנחנו ממשיכים לחיות יחד. אני מבקר אצלו והוא מבקר אצלי. אנחנו מדי פעם נמצאים ביחד אבל אין שום הרגשה שום חוויה שום עניין משותף. זה בדיוק העניין הזה של מה שאנחנו עושים בסליחות. אנחנו באים בבוקר, ובעיקר מדברים על סליחות, אנחנו אומרים לקב"ה: אולי עכשיו זה זמן טוב שבו אנחנו יכולים לחדש את מערכת היחסים שלנו?

(שיחת הכנה לסליחות, לפני יום כיפור תש"ע)

בדרך כלל מפרשים את הפסוק 'וישב אל ה' וירחמהו' כך: האדם ישוב אל ה', וה' ירחמהו. כאן לעומת זאת אדמו"ר הזקן מפרש שהכול הוא עניין אחד: האדם שב אל הקב"ה על ידי שהוא מרחם עליו, כלומר על ניצוץ האלוקות שבתוכו. חלק אלוקי נמצא בתוך האדם, ובגלל המחשבות, הדיבורים והמעשים הלא

הוא צריך להתבונן בכך שבעצם קבלתו מהסטרא אחרא הוא נעשה כמכשיר של מוות בתוך העולם, כמו היה נושא כליו של מלאך המוות בכל היכן שהוא הולך. כמו אדם שגילה יום אחד שהוא נשא של מחלה קטלנית, שגם אם הוא עצמו לא נפגע הוא שליח של מוות עבור רבים אחרים; הוא חי עם המוות ומעביר אותו לכל הסובבים אותו.

(ביאור תניא, אגרת התשובה ז')

כדי לעשות את התפנית הזו בפועל, אין די בשינוי סתמי של כיוון, של הליכה, וגם אין די בכך שהוא מכיר בפגמיו ובריוחוקו מן הקדוש ברוך הוא. התשובה בפועל דורשת כוח ממקור עמוק יותר; שורש של שאיפה וגעגועים הנובעים במובן מסוים מתוך הרגשת הייאוש. הייאוש הזה - ובאופן פרדוקסלי, החטא - הם שחושפים באדם את השורשים, ומכאן גם את הכוחות לדלג אף אל מעבר לעצמו, ועל ידי כך אף מעבר לחוקים הקובעים והיוצרים את סדר העולם. המאמץ הנואש של האדם להינתק מעברו מעלה אותו אל שיאים, שההולך בדרך הישרה אינו יכול אף להרגיש בחסרונם. אותה הכרה של מחסור ושל צמא שבמובן מסוים אינה נמצאת אצל זה שלא חטא; אותו צימאון ואותה תשוקה שמתעוררים בו, הם אלו המאפשרים לבעל התשובה לשבור את מערכת חייו.

("התשובה", שלושה עשר עלי השושנה)

הכרתי יהודי אחד, הוא היה מהרהר בתשובה במשך שנים, ולא היה לו שום אומץ לעשות מעשה. הוא היה הולך וחוזר, ואני קצת סייעתי לו - קטעתי אולי כל מיני דברים שבן אדם מבחוץ יכול לעשות יותר טוב מבן אדם מבפנים. הוא היה באמת יהודי שהייתי מקנא בו איך הוא מתפלל. שנים אחרי, שאלתי אותו: מה גרם לך להיכנס למסלול? הוא ענה לי שהיה פסוק שרדף אותו: "למעשה ידיך תכסוף" (איוב יד, טו) - ובכל פעם הוא היה חושב: אם הקב"ה מתגעגע אלי, איך אני יכול לומר לא?

זו לא דרשה גדולה, זה חתיכה של פסוק - וזה נתן לו חיים, הפסק הזה גלגל אותו מתמונת החיים שלו. יש דבר שאני רק שומע אותו, ומשהו בי זז באופן שהוא לא יכול לחזור. אחר כך אולי לוקח זמן, לפעמים תוך דקה, לפעמים תוך חודש ולפעמים תוך 10 שנים - אבל משהו משתנה.

(שיחה בישיבת תקוע, ד' תשרי תשס"ט)

חודש אלול הוא הזדמנות יוצאת מן הכלל לעשות תשובה: לא תשובה של הלקאה עצמית אלא תשובה של ניסיון לעלות יותר גבוה. זהו חודש בלי חגים, ולכן יש פנאי להוסיף - כל אחד בדבר שבו הוא שייך: אדם שלומד תורה - שילמד יותר

מהות מקצה לקצה, ומאידך גיסא גם לא על דברים של מה בכך - אפשר לעשות תכנית. אדם יכול לעשות תוכנית עבודה. יש חודש שלם של עשרים ותשע ימים, אפשר לחלק את הימים ולהחליט על מה אני רוצה לעבוד במשך החודש, יש כל מיני דברים שאני יכול לעבוד עליהם.

תשובה כזו היא לאו דווקא במובן של למצוא חסרונות ופגמים, היא יכולה להיות תשובה במובן של לעשות תיקון, אני רוצה לשנות איזה עניין בתוך חיי - אז אני עושה תוכנית עבודה. מיום ד' עד ט' באלול אני יושב וחושב איך אני עושה תיקון תפילה - כמה תפילות אני לא מתפלל כמו שצריך; אז אני עושה תיקון תפילה. ובימים אחרים אני עושה תיקון מצווה אחרת, אני עושה את תיקון חיי באופן כללי. האם אני עושה חודש אלול כזה, אז כשמגיע ראש השנה - אני יכול להגיד שהחודש הזה היה חודש של תיקון אמיתי.

(שיחה בישיבת תקוע, הכנה לראש השנה תשע"ד)

מובא בשמו של אדמו"ר מהר"ש: את מי רוצים לרמות? את הקב"ה הרי אי אפשר לרמות, בני אדם גם כן אינם נותנים שירמו אותם, בסך הכל בן אדם יכול לרמות את עצמו. והוסיף: ואם כן, איזו חכמה היא זו לרמות טיפש! ואשר לכן, אדם שמתפלל, שמכה על חטא ומבקש רחמים - אם הוא אינו מתכוון לזה באמת

מהרגלו; אדם של מצוות - שיעשה יותר מצוות; אדם שרגיל לעשות מעשה טוב מסוים - שיעשה אותו יותר; ואדם שרגיל לעסוק בעיון תפילה - שיעסוק בזה יותר. בחודש אלול ראוי לאדם להוסיף ולהרבות בכל דבר טוב שהוא יכול לעשות.

(שיחה בישיבת תקוע, ג' אלול תשע"א)

אומרים באלול: "לולא האמנתי לראות בטוב ה'", "לולא' אותיות 'אלול'". זה שאני הולך ועושה תשובה, שייך לכך שאני מאמין שה' נותן לי יד, שאני לא מוכרח להשאר כמו שאני, שיש לזה תקנה. אני צריך להאמין שיש אפשרות, וזה מאפשר לי לעשות תשובה. קודם כל "להאמין בטוב ה'", שיש תקנה, ואת זה אומרים שוב ושוב בחודש אלול. אני יכול למצוא פתח לחטאים, משום שאני יודע שיש פתח. הרי אנשים נופלים בבועז ושוקעים, וכשהם מנסים לצאת הם נתקעים עוד יותר עמוק. יש דרך החוצה, יש מישהו שמושך אותי, כמו שאומרים בנעילה של יום הכיפורים: "אתה נותן יד לפושעים" - כשבן אדם מושיט יד ולא מושיטים לו חזרה זה עלבון, כשהקב"ה מושיט יד - מוכרחים לנסות להושיט לו חזרה.

(שיחה בישיבת תקוע, י' אלול תשס"ד)

אלול הוא חודש שלם: אם אדם רוצה לעשות תשובה - לא במובן של שינוי

- למה זה מועיל?

(ביאור תניא, אגרת התשובה ח')

אחד העניינים שבהם אדם עלול להיכשל כשהוא עסוק בעלייה ובהתרוממות הוא אהבת ישראל. זהו עניין שצריך לבדוק אותו שוב ושוב, משום שאהבת ישראל היא גם הדרך לאהבת ה', וגם המבחן לאהבת ה' - האם תורתו ועבודתו של אדם עשו בו שינוי או לא; האם אדם באמת מכוון למהות הפנימית או שהוא בסך הכל משחק במחשבות ורעיונות. אהבת ישראל היא מבחן אמיתי משום שבדרך כלל לא מדברים עליה בחוגים של יראי שמיים.

(הכותרת והבסיס של התשובה, שיחה בשיבת תקוע)

יש בתשובה מאהבה כל מיני דרגות. כתוב: ואהבת את ה' אלוֹקֶיךָ. יכול להיות שאני אומר את זה, יכול להיות שאני גם מתכוון לזה. ויש מין שאלה שתמיד נשאלת - 'כמה?' ו'איך?' 'כמו מה?' אהבת ה' זה כמו שמגרדים אותי בגב כשמגרד לי? אהבת ה' זה כמו לאכול ארוחה טובה? כמו מה זה? כתוב בתורה 'ואהבת את ה' אלוֹקֶיךָ', ובאמת לא כתוב איך. אבל יש לנו בנ"ך ספר שכתוב עליו שהוא 'קודש קודשים', ש'לא היה כדאי העולם כיום שניתן בו שיר השירים'. והוא מדבר על העניין הזה. שם יש דימוי

בין אהבת ה' לאהבה אחרת; והשוואה שאומרת איך צריכה אהבת ה' להיות. זה אגב כתוב אפילו בספר כמו התניא, ושם כתוב איך צריך לאהוב את ה': "בחשיקה וחפיצה ונפש שוקקה". כתוב ששכם בן חמור 'חשק' בנערה, משם אנחנו לומדים מה נקרא עניין של אהבה, והוא היה מוכן למול את עצמו. זה חלק מהעניין של החשיקה, ושל החפיצה, ושל הנפש שוקקה. זוהי תשובה ממין אחר.

(שיחה בשיבת תקוע, ו' תשרי תשס"ז)

כדי לעשות ששנה החדשה תהיה שנה חדשה צריך לעשות לה הכנה. לפני שאדם עובר מחיי רווקות לחיי נישואים הוא עושה הכנה. באותו אופן, גם כשעוברים לשנה חדשה צריך לעשות איזו שהיא הכנה לעניין הזה. אם לא אעשה הכנה ראויה - השנה החדשה תיראה בהתאם. לוקח זמן להתרגל למצב חדש, גם למצב טוב וגם חלילה למצב לא טוב צריך זמן של הסתגלות. אדם שזוכה בלוטו ופתאום מודיעים לו שהוא מיליונר, יכול לעתים להתרסק מבחינה נפשית משום שהוא לא עשה לזה שום הכנה. חודש אלול הוא זמן של הכנה למציאות החדשה. יש אנשים שהשנה החדשה מאוד משמעותית בשבילם. מתחילה שנה אחרת, והיא באמת אחרת!

(שיחה בשיבת תקוע)

אלול - חודש של הבראה

שיחה, ז' אלול תשמ"ו

מופיע בדרך של סיפור דברים ולא בדרך של מצווה. לעומת כל הציוויים הרבים שבנביאים - "שובו אל ה'", "שובו אליי" ועוד - בתורה בעצמה אין מצווה לשוב אל ה'. יש מעין מצווה של וידוי, אבל אין מצווה של תשובה. מבחינה זו הרמב"ם לא יכול היה להמציא מצווה כזו.

אחד הכללים שמנחים את הרמב"ם במניין המצוות שלו הוא, כפי שהוא כותב בהקדמה לספר המצוות, לא למנות אזהרות כלליות השייכות לכל התורה כולה. ציווי ששייך למצווה פרטית - יש מקום למנות אותו, אבל ציווי שהוא כוללני, כמו הציווי "ושמרתם את כל המצוה" וכדומה, אותו הרמב"ם לא מונה, מפני שאין לו אופן פרטי מסוים של עשייה. כך לגבי התשובה - המהות של התשובה איננה, בעצם, מצווה מיוחדת אלא הוויה כוללת שאיננה שייכת למצווה מסוימת אחת.

פשוט לעשות מה שצריך

מהי המשמעות של "לעשות תשובה"? כשאדם עשה תשובה - מה הוא בעצם עשה? כשאדם רוצה לעשות תשובה - מה הוא צריך לעשות?

מצוות התשובה

עניינו של חודש אלול הוא תשובה. הרמב"ם בהלכות תשובה מאריך גם בפרטים הפרקטיים וגם בפרטים העקרוניים של נושא התשובה. אולם כשמעיינים בהקדמה להלכות תשובה, שם הוא מפרט כמו תמיד את המצוות השייכות להלכות תשובה, מסתבר שבכלל לא ברור שיש מצווה כזו. יש קובץ שלם של הלכות תשובה, והבסיס שלו מבחינת המצוות ומבחינת ההגדרה ההלכתית הוא בסיס קלוש: ישנה רק מצווה אחת, שאותה הרמב"ם מגדיר כך - "שישוב החוטא מחטאו לפני ה' ויתודה". באופן דומה, גם בספר המצוות הוא מדבר הרבה יותר על הוידוי ולא על התשובה.

האמת היא שבניגוד למקרים אחרים, במקרה הזה השאלה מדוע הרמב"ם בחר להגדיר כך את המצווה הזו איננה חמורה כל כך. פשוט לא היתה לו הרבה ברירה, מפני שאם עוברים על התנ"ך ובוחנים את העיסוק בנושא התשובה מתברר שבספרי הנביאים האחרונים כתוב הרבה על תשובה, ולעומת זאת בתורה בעצמה עניין התשובה מופיע הרבה פחות פעמים, וכשהוא מוזכר הוא

- הוא הוא השורש של הוויית התשובה.

גם הספרים שעוסקים בעניין התשובה, עוסקים בדרך כלל במעמד הנפשי של בעל התשובה, בשאלה כיצד הוא מגיע לתשובה או מה הוא צריך לעשות לאחריה אם הוא רוצה להיות חביב ונחמד לפני הקדוש ברוך הוא. כמשמנסים לעמוד על השורש של עניין התשובה מתברר שהתשובה היא בעצם דבר בלי ממשות, אין מעשה של תשובה. למעשה, אדם לא 'עושה תשובה', אלא אדם שב, אדם חוזר למקום שבו הוא אמור להימצא כל הזמן. התשובה כשלעצמה איננה עניין של מעשה.

זוהי, בעצם, גם המשמעות הראשונית של המילה 'תשובה'. תשובה איננה מענה על שאלה אלא חזרה - "וישוב אל ה'". התשובה היא בעצם להיות עם הקדוש ברוך הוא באופן שאפשר וצריך להיות איתו. לכן אין מצוות תשובה בתורה, יש בה רק קריאה לתשובה.

הִיָּה בְּרִיא, הִיָּה יְהוּדִי

מכאן נובעת הגדרה של מושג התשובה בשורשו. את המושג 'תשובה', אפשר להגדיר באופן דומה להגדרה של המושג 'בריאות'. למחלות יש הרבה מאוד הגדרות, ועם הזמן אנחנו יודעים על כך יותר ויותר. לעומת זאת, למושג החיובי שעומד כנגד המחלה - בריאות - אין משמעות מסוימת לעצמה. מהי בעצם בריאות? בריאות היא המצב הנורמלי

בספר משנה תורה של הרמב"ם ובספרי הלכה אחרים ישנן הוראות לאדם שרוצה לכפר על עוונותיו. ישנם דינים שנקראים "חילוקי כפרה", ובהם יש פירוט של הדרכים לכפר על עוונות שונים: על עשה, על לא תעשה, על כרת, על מיתת בית דין, על חילול ה' וכך הלאה. באופן דומה, בכמה וכמה ספרים, מצוואת רבי יהודה החסיד וספר הקנה ועד לפוסקים האחרונים, יש חומר רב שעוסק במה שנקרא 'תיקונים' - מה צריך בעל תשובה לעשות לשם מירוק חטאיו: למשל - ללבוש בגדים מסוימים, לצום כך וכך תעניות וכדומה. לאמיתו של דבר אפילו בתורה יש עיסוק בדרכי הכפרה: רוב רובם של הקרבנות מכל הסוגים והמינים (מלבד נדבות ונדריים) באים, בצורה כזו או אחרת, לשם כפרה. אלא שכל אלה הם דרכים של כפרה ושל תיקון, ולא של תשובה. גם למצוות הוידוי, מבחינה הלכתית, אין שייכות לתשובה. גם אדם שלא התוודה על חטאתו או שלא תיקן את חטאיו, יכול להיות בעל תשובה. התשובה היא עניין אחר, שלגביו אין פירוט לא בתורה, לא בספרי ההלכה ולא בספרים אחרים.

נראה שהתשובה בעצמה איננה דבר מסוים ומוגדר שיש לו איזו חלות ממשית. אפשר לומר, כהגדרה יותר שלמה, שאדם שעושה תשובה צריך לעשות רק דבר אחד - להתנהג כמו שצריך להתנהג. מבחינת התשובה, אדם לא נדרש לעשות איזה מעשה מוגדר. הציווי "לשמור ולעשות את כל הדברים האלה"

של האדם, או באופן אחר, מצבו של אדם שמתפקד באופן הטוב ביותר שההווה שלו מסוגלת.

באותו אופן, יש המון דרכים לחטוא, ובתורה כתוב באופן מפורט מה נקרא חטא. אבל אין הגדרה של התשובה, של מצב הבריאות שלא דם מישראל מבחינת שמירת התורה וקיום המצוות. יש אופנים של מעבר ממצב אחד למצב אחר, של עבודה בעניין פרטי כזה או אחר, ויש גם הגדרה כוללת של האופן בו צריך אדם מישראל להתנהג בכלל, אבל אין הגדרה של בריאות כשלעצמה.

סיפרו פעם על אדם שבא לפני אחד הצדיקים, מנה בפניו רשימה גדולה של חטאים שהוא חטא וביקש תיקון. הצדיק אמר לו: עשה תשובה. אמר לו האיש: רבי, איני יודע איך לעשות תשובה. אמר לו הצדיק: איך ידעת איך לעשות עבירות? האיש ענה: אני לא ידעתי, עשיתי ורק אחר כך גיליתי שאלה עבירות. אז הצדיק אמר לו: כך צריך לעשות תשובה.

בדרך כלל, כשאדם עובר עבירה, הוא לא עושה זאת מחמת ידיעה, הוא פשוט עובר עבירה. מה זאת אומרת שתשובה צריך לעשות באותו אופן? המשמעות היא שצריך לעבוד על תשובה כמו שעובדים על בריאות. אדם עושה מעשה שאיננו נכון ואיננו ראוי, מעשה שלא ייעשה, ואחר כך הוא מרגיש שהוא גרם לעצמו נזק: שבר יד, שבר רגל או כל נזק אחר, והוא פשוט מנסה לחזור למצב הנכון. אדם שחוזר בתשובה עורך חיפוש, אבל

זה איננו חיפוש של איזו מציאות מיוחדת שקוראים לה 'תשובה', אלא חיפוש של ההווה הנורמלית, של הדרך להיות אדם בריא. ייתכן שזהו החיפוש הכי קשה.

מהות התשובה איננה מוגדת במעשה מסוים אחד, אלא היא מין ציווי כללי. מהות התשובה היא מהות ההווה כמו שהיא צריכה להיות. הציווי לשוב בתשובה הוא כמו רופא שאומר למטופל - 'ה'יה בריא'. מצוות התשובה לא נזכרת בתורה מפני שמצוות התשובה היא בעצם - 'ה'יה יהודי'. עשה מה שאתה צריך לעשות. עשה זאת בתכלית השלמות שאתה יכול לעשות. זוהי תשובה.

תיקון כולל

להגדרה הזו של התשובה ישנן כמה משמעויות. משמעות אחת היא שהתשובה איננה תיקון לחיסרון מסוים אלא תהליך יותר כולל. כשאדם עובר עבירה נוצר חיסרון, ואם הוא זוכה הוא גם מרגיש את החיסרון בנפשו, אבל כשהוא בא לעשות התשובה, זה לא נגמר רק בתיקון החיסרון; בעצם, אין לזה סוף. שהרי אין הגדרה של אדם שהוא יותר מדי בריא, יותר מדי נורמלי או יותר מדי בסדר.

משמעות אחרת נוגעת למה שמופיע במדרשים וגם בסליחות (ומעין זה גם בגמרא), שהתשובה נבראה לפני היות העולם. הקביעה הזו מעוררת שאלה: לכאורה לפני בריאת התשובה צריכה

להודות בחיסרון

מההגדרה הזו של תשובה מתבהר גם עניינו של הוידוי. הוידוי מוזכר בתורה כמה פעמים, גם בתור מצווה, וגם כסיפור דברים. בעצם, מהי הנקודה של הוידוי? יש מחלוקת בגמרא האם אדם צריך להתוודות בפומבי או לא, ויש כמה חילוקים בעניין הזה - אם מדובר בחטא גלוי או בחטא נסתר, בחטא שבין אדם למקום או בחטא שבין אדם לחבירו. בתוך הדיון הזה יש דבר אחד פשוט שמופיע גם בספרי ההלכה: התמצית של מצוות הוידוי איננה לספר למישהו אחר. גם מן הפסוק "והתוודו את עוונם", שבו לא מדובר על אדם מסוים אחד אלא על הכלל היהודי שמתוודה, עולה שלא מדובר על סיפור של החטא למישהו אחר. מבחינה לשונית, קרוב לודאי שהמילה 'וידוי' קשורה למילה 'ודאי', ולשתיהן יש את אותו מובן. 'וידוי דברים' פירושו, בעצם, התוודאות לדברים, בירור של מצב דברים.

אדם ששב בתשובה לא נדרש לעשות שום מעשה. כשהרמב"ם מגדיר מהי 'תשובה שלימה' הוא מתאר שהקדוש ברוך הוא מביא אדם לנסיון, באותו מקום, באותו זמן ובאותה אישה, וכוחו איתו, וכך הלאה, ובכך הוא עושה חסד לאדם, להראות לו שהוא באמת מסוגל ושתשובתו נתקבלה לפני המקום. למעשה הקדוש ברוך הוא לא מראה לו שום דבר: הוא לא מראה לו ש'פרח מטה אהרון' או איזשהו סימן אחר, הוא בסך

להיות בריאה קודמת של עבירה, ואם הקדוש ברוך הוא ברא תשובה לפני היות העולם, יוצא שבהיררכיה של מערכת העולמות הדבר הראשון שנברא היה עבירה! אלא שלאמיתו של דבר אדם אפילו לא צריך לעשות עבירה מסוימת כדי לעשות תשובה, התשובה איננה תלויה בשלב קודם של חטא. שהרי התשובה היא להיות במצב היהדות האופטימלי. זוהי דרישה כוללת שאיננה שייכת למקרה מסוים, זהו תהליך ממושך שאין אופן מסוים לעשות אותו.

משמעות נוספת להגדרה הזו של התשובה היא לעניינו של חודש אלול. כשמדברים על חודש אלול כחודש שבו עושים תשובה - זה לא מפני שהתשובה מתחילה ונגמרת בחודש הזה, אלא מפני שיש בו יותר התעוררות לעניין. כמו אדם שכל השנה כולה חוטא ומחטיא את גופו בגשמיות - אוכל מאכלים שאיננו צריך לאכול ושותה משקאות שאיננו צריך לשתות וכך הלאה - ואחר כך יוצא לשבועיים לפנסיון, כמו שהיו יוצאים פעם, כדי להבריא את עצמו. חודש אלול הוא מעין פנסיון של שלושים או ארבעים יום - מראש חודש אלול עד אחרי יום הכיפורים. האמת היא שלא מבריאם מכך באופן כל כך ברור, אלא שבמשך הזמן מתרחש איזה תיקון או שינוי. שהרי העניין כולו לא נועד לתקן דבר מסוים, אלא הוא עניין כולל מאד.

הכל אומר לו: 'הנה, אתה חזרת למצבך הנורמלי, ועכשיו אתה אדם בריא. אתה ניצב בפני אותו פיתוי ואתה מסוגל לעמוד בו'. בעל התשובה עצמו לא צריך לעשות שום דבר, הוא בסך הכל צריך לחזור ולנהוג כמנהג ישראל אמיתי.

וכאן הנקודה של הוידוי נעשית נקודה משמעותית. כאמור, התשובה בעצמה איננה פעולה מסוימת. מצד שני, כהקדמה לתשובה, אדם זקוק לידיעה ברורה של החטא. ההקדמה לתשובה היא כשאדם אומר: "אני יודע שמשוהו לא בסדר, ואני מוכן להודות בזה". אם יש איזו פעולה שנדרשת מהאיש שלא נהג כראוי, הרי שזו עצם המודעות לחסרון שלו, והיכולת לבטא אותו.

כשאנחנו מתוודים בתפילה אנחנו אומרים "אבל אנחנו ואבותינו חטאנו", ובכך אנחנו מקיימים את לשון הכתוב - "והתוודו את עוונם ואת עוון אבותם". לכאורה הדבר תמוה: כל אדם יודע את העבירות שהא עושה - מה הוא חיסר במעשה או במחדל או בשניהם ביחד - אבל למה לו לגרור גם את האבא ואת הסבא שלו לתוך הוידוי? מה הם עשו שהוא צריך להתוודות על החטאים שלהם? הביטוי "אנחנו ואבותינו חטאנו" מתייחס לאחת הבעיות החמורות בעניין התשובה. הצורך להתוודות גם על עוון אבות לא שייך דווקא אצל אדם שעובר מעבר שלם, שמשנתה מקצה לקצה; פעמים רבות הוא שייך דווקא אצל אדם שגדל במקום טוב, במשפחה טובה, בבית טוב, והוא זה שצריך להתוודות לא

רק את עווננו, אלא גם את עוון אבותינו. כששואלים אדם כזה למה הוא עושה או למה הוא לא עושה מעשה מסוים, הוא עשוי לענות: אני נוהג כמנהג האבא שלי והסבא שלי, לא טוב אנוכי מאבותיי. אלא שלפעמים קדמו לאדם שישה דורות של אנשים שהיו מין אנשים ממוצעים שכאלה, אנשים שמבחינת בריאות הגוף ובריאות הנפש לא חולים ולא בריאים. במקרה כזה התשובה דורשת עקירה של יותר מדור אחד, עקירה של כמה וכמה דורות של אנשים שחשבו שדי להם במדרגה מסוימת. כשאדם עושה תשובה, הוא צריך להביא לידי בהירות מה חסר לו, ובבירור הזה הוא לא יכול להתחמק ולעסוק רק בחטאים הפרטיים שלו, בעניינים שבהם הוא יותר גרוע מאבא שלו או מהסבא שלו, ולכן הוא צריך להתוודות גם את עוון אבותיו. ההתחלה של נקודת התיקון והתשובה היא ההכרה הבהירה, הראייה הברורה, הודאות של החסרון - בין שהוא קיים אצל האדם עצמו ובין שהוא קיים במשך כמה וכמה דורות.

חודש אלול לא מספיק

משמעות נוספת של ההגדרה הזו של תשובה קשורה לשאלה מה עושים בחודש אלול. בספרים שונים שנכתבו בדורות הראשונים כתוב על כך שבחודש אלול צריך לעשות תשובה. למעשה, כל מה שנכתב בספרים הללו לא נכתב לאנשים כמונו. אלה שכתבו את הספרים

הללו היו קדושים וצדיקים, והתשובה שלהם היתה כמו אדם שבמשך השנה הוא קצת מתעייף ולא כל כך שומר על עצמו, ואז בחודש אלול הוא מתחזק או שהוא הולך לנוח בשביל להתחזק. בשביל מי שחולה במחלה של ממש לא די בתיקון כזה.

ידוע שהגר"א היה מתוודה על ביטול תורה, ורושם בכל פעם את כמות הזמן שהוא ביטל, ומספרים שמכל הזמן שהוא רשם היו מצטרפות, שומו שמיים, כמעט שלוש שעות בשנה, והוא היה בוכה על כך שהוא ביטל תורה שלוש שעות בשנה. (אפשר לתאר לעצמנו מה זאת אומרת שהגר"א ביטל תורה - הוא עסק בצרכי ציבור או שהיה נדמה לו שאולי הוא אמר לקרוביו או למשפחתו פעמיים שלום כשהיה יכול להגיד פעם אחת...). ברור שבשביל אדם כמו הגר"א התשובה היא מהות אחרת מאשר התשובה בשבילנו.

מחלות של ממש דורשות תיקון יותר דרסטי, תיקון שלא יכול להעשות בבת אחת במהלך חודש אלול. כשרופא מטפל באדם ומנסה להחזיר אותו לבריאותו, הטיפול יכול לכלול כל מיני פרטים, ולפעמים הוא צריך להתחיל לטפל רק במקום מסוים: בראש, בפה, בלסת, או באיבר אחר. מצד שני, כאשר הרופא מטפל במחלה הוא לא יכול לעסוק רק בפרט מסוים, אלא הוא חייב לראות כל פרט רק כחלק מן המכלול. הרופא לא יכול להגיד: "הגעתי למצב שלחולה יש נזלת והוא נוזל רק מנחיר אחד, וכאן אני עומד". באותו אופן אדם

שרוצה לתקן את נפשו החולה צריך, בדרך כלל, להתחיל בנקודה מסוימת שהוא יודע שהיא נקודה חולה, ולטפל בה עד שהיא מגיעה לכדי תיקון. ומצד שני, לתיקון או לתשובה על עבירה אחת בלבד יש משמעות רק כאשר הם חלק מתהליך. אדם צריך לעבור מנקודה לנקודה, וכך לנסות לתקן בכל פעם חלקים שונים של המחלה. אבל אם כל התשובה של אדם מסתכמת בכך שהוא מתקן עבירה אחת, ושם הוא עוצר ועומד - אין לזה שום משמעות.

לפני שנים בא אליי איש צעיר שלא הכרתי, ושאל אותי מה התיקון לעבירה שהוא עבר: במקרה שלו הוא בא על אישה נידה. הסתכלתי עליו ושאלתי אותו: מי אתה? מה אתה עושה? איך אתה חי? הוא ענה לי שהוא כמו כל שאר בני האדם שמסתובבים ברחוב, והוא עושה את כל העבירות הרגילות, אלא שהעבירה הזו הציקה לו, ולכן הוא מבקש עליה תשובה. אמרתי לו: ראה, נכון שבספרים ישנם 'תיקוני תשובה', וגם לעבירה הזו יש תיקוני תשובה שאפשר לעשות. אלא שכל התיקונים הללו חלים על אדם שהוא בסך הכל אדם בריא. כשלאדם בריא קורה איזה פגם - יש משמעות לכך שהוא יעשה לו תיקון. אבל כאשר אדם מחלל שבת ואוכל טריפות ועובר עוד כך וכך עבירות, ובכל העבירות הללו הוא רוצה להמשיך, ורק לכתם המיוחד הזה הוא רוצה לעשות תיקון וריפוי - אין לתיקוני התשובה משמעות. מפני שתשובה מחייבת, במידה מסוימת, את המעבר של השלימות, את השינוי של

ההווה השלימה של האדם לכיוון אחר.

לפעמים כשמגיע חודש אלול אדם מתחיל להתרוצץ ולעשות כל מיני דברים שלא שלא שייכים למצבו ועניינו ואופן החיים הנורמליים שלו, ואחר כך, במוצאי יום כיפור, במוצאי שמחת תורה, או מקסימום בראש חודש חשוון, הוא חוזר למצבו הקודם. זוהי איננה תשובה.

אם ההנחה היא שתשובה היא מעשה מסויים אז אדם באמת יכול לומר: עשיתי את המעשה הנדרש, עשיתי תשובה ועכשיו אני בסדר, גמרתי עם העניין הזה. אלא שכפי שהסברנו תשובה היא כמו הבראה ממחלה. כשאדם חולה אז אפשר להגיד לו: כואב לך הראש - עשה דבר מסוים, כואבת לך הבטן - קח תרופה כזו וכזו או זריקה כזו וכזו והיא תועיל לך למשך חודש אלול עד אחרי יום הכיפורים. אבל אם אדם רוצה להבריא - אז המעשים הללו כשלעצמם אינם הפתרון. בריאות היא הווה מתמשכת ולא הווה חד פעמית. הדרישה איננה לעשות מעשה, הדרישה היא להגיע למצב אחר, לגורמה אחרת, לאופן אחר של דרך חיים. זהו העניין שבשבילו עושים תשובה.

מי שאיננו בעל תשובה

בזמנינו מדברים די הרבה, ולא תמיד לשבח, על בעלי תשובה. פעם הביטוי 'בעל תשובה' היה ביטוי חביב. עכשיו הוא נעשה פחות ופחות סימפטי ואנשים כבר משתמטים מלהיקרא בכינוי הזה.

אני רוצה להעלות שאלה פשוטה: מהו ההיפך מבעל תשובה? אמנם העיתונאים מצאו תשובה לשאלה הזו - כנגד 'חוזר בתשובה' המציאו 'חוזר בשאלה'. אלא שכידוע רוב החוזרים בתשובה לאו דווקא מצאו את כל התשובות, ואלה שיצאו מכלל שומרי המצוות לאו דווקא מצאו שאלות.

התשובה הפשוטה ביותר היא שההיפך מבעל תשובה הוא בעל עבירה. אם אדם איננו בעל תשובה אז הוא בעל עבירה. אם אדם עושה תשובה רק בחודש אלול, מה הוא עושה כל השנה כולה? הוא עושה עבירות. משום שאדם עושה תשובה בסך הכל חוזר למצב הנורמלי שבו הוא צריך להישאר כל כולו למשך כל השנה. ואם הוא לא נשאר באותו מצב נורמלי אז הוא בעל עבירה.

החלוקה בין בעלי תשובה ובין אנשים רגילים, בין חודש התשובה ובין חודשים רגילים, איננה נכונה, משום שאם אדם לא חוזר בתשובה, אז זה סימן שהוא הולך לעשות עבירות. זה לא משנה באיזו חברה הוא גדל; החברה שבה הוא גדל משפיעה רק על השאלה אלו עבירות הוא עושה, אם הוא עושה עבירות גסות או עבירות דקות, אם הוא עושה עבירות גדולות או עבירות קטנות, אם הוא עושה מה שהוא לא צריך או שהוא לא עושה מה שהוא צריך.

תשובה היא בסך הכל חזרה אל המצב הנכון של אדם מישראל, אל דרגת הבריאות שלו, ובדרגה הזו אדם צריך להישאר.

התשובה - נקודת מגע בין האדם לאלוקים

מתוך הספר 'שלושה עשר עלי השושנה'

התשובה היא אחד היסודות הרוחניים הגדולים של האמונה. התשובה אינה מצטמצמת למשמעות הצרה של חרטה על חטא או של תיקון עבירה; בהיקפה הגדול היא חורגת הרבה מעבר לכך – אל מבנה רחב ויסודי, שהוא אחד מיסודות הקיום של העולם.

*

חכמי ישראל מונים את התשובה בין הדברים שנבראו קודם שנברא העולם. יש לכך שתי משמעויות, האחת כלל עולמית והאחת אנושית. המשמעות הכוללת היא שעצם האפשרות לתשובה מחייבת שיש בעולם מהות ראשונית כזו שהיא חלק מתשתיתו של העולם. והמשמעות האנושית היא שעוד לפני שנוצר האדם ניתנה לו האפשרות לשנות ולתקן את כיוון חייו.

במשמעותה האנושית, התשובה היא נקודת השיא של היכולת האנושית לבחור בחירה חופשית, ובמובן ידוע היא התגלמות האלקי שבאדם. התשובה היא יכולתו של האדם להינתק ממסגרת חייו, מתוך נטל המאורעות של עברו, מתוך השלשלת של סיבות ומסובבים המובילים אותו בדרך שלכאורה אין ממנה חזרה. עצם האפשרות להגיע לתשובה משמעה, כי השרשרת הזו של חוקיות וסיבתיות אינה מוחלטת ואינה מושלמת, וכי היא יכולה להיות נשלטת בידי האדם. ומשום שאין החוקיות כה קשוחה, לפיכך יכול האדם בכל עת שירצה לנתק את השלשלת הזו ולשבור את המסגרת שבה דבר גורר דבר, מעשה גורר מעשה ועבירה גוררת עבירה. ביכולתו לשנות את כיוון המהלך שבו לכל פעולה יש בהכרח תוצאה ולכל מחשבה יש מסקנה מסוימת. ובפועל, זוהי היכולת לבחור בדרך אחרת ולהיות אחר, שונה, ללא קשר עם מה שהיה מתחילה.

התשובה היא אפוא ביטוי גבוה ביותר של החופש האנושי, ועל ידי כך היא מגלה את היסוד האלקי שבאדם. עצם היכולת לעשות תשובה משמעה שהאדם, כמוהו כאלקים, אינו כפוף אל הסיבתיות או אל כל מערכת אחרת של טבע וחוקי

טבע; ויש לו היכולת להתעלות מעל למערכת החוקים הקיימת, לבקוע דרכה אל מה שנמצא מעבר לה.

המשמעות הרחבה יותר של התשובה כוללת בתוכה את הרעיון שיש לאדם שליטה על תנועתו בכל הממדים, ובכלל זה בממד הזמן. ללא התשובה, פועלת מערכת הזמן כולה בכיוון אחד: מעשה שנעשה בנקודת זמן מסוימת אין להשיבו; פעולה שנעשתה היא עובדה שאי אפשר לשנותה; העבר הוא לפיכך היסוד הקבוע של המציאות. ואולם בכוחה של התשובה פועלת מערכת הזמן גם בכיוון השני, דהיינו שאפשר לשנות לא רק את העתיד אלא גם את העבר. התשובה במהותה אינה רק שינוי מנקודת תפנית מסוימת והלאה, אלא גם שינוי של מה שהיה: מחיקתו או הפיכתו לערך אחר. ועל כן כוללת התשובה במהותה את השליטה המלאה על הזמן, ובכלל זה על העבר שלכאורה אינו ניתן לשינוי.

זו המשמעות הכוללת של היות התשובה קודמת לבריאת העולם. העולם, משעה שנברא מתנהל על פי מערכת חוקים קשוחה, מערכת שבה יש זרימה סיבתית מן העבר אל ההווה, וכל הדברים קשורים זה בזה. התשובה היא יוצא מן הכלל שאינו כפוף לחוקי העולם, שכן בעצם התשובה אינה חלק מן העולם אלא היא "קדמה לעולם". התשובה מחדירה אל העולם שלנו חוק אחר שהסיבתיות ואפילו הזמן אינם שולטים בו. היא אותה נקודה ארכימדית הנטועה מחוץ לעולם, מחוץ למסגרות הקיום הרגילות שלו, שבאמצעותה יכול האדם להיחלץ מן החוקיות של העולם, ובעצם – מן העולם עצמו. אשר על כן יכולה התשובה להיעשות נקודת מגע אמיתית בין האדם לאלקים.

מה כואב לנשמה

פרק מתוך הספר 'נשמה'

ביותר, בדרגה שבה היא גילוי מסוים של ה"אני" האנושי. ומכיוון שה"אני" הזה מתקיים לא רק במישור הרוחני אלא גם במישור הגופני-הפיסי יש, כמובן, גם כאבים רבים השייכים למצבו של הגוף האנושי, שכמעט כל דבר יכול להוציאו משיווי המשקל שלו ולהביאו לכדי מצוקה, קלה או קשה.

המכאובים הללו, גם אם הם עזים ביותר, מתרחשים בדרך כלל בדרגת ה"נפש" הבסיסית, ואין להם קשר לנשמתו של האדם. יתר על כן, יש שהדברים פועלים אפילו בכיוונים הפוכים: פעמים הרבה יכולים הכאבים בדרגת ה"נפש" הגלויה לעורר להתגלותה של הנשמה, שכן לא פעם מגיעים בני אדם לחשוב על נשמתם רק בזמני מצוקה, בין פרטיים ובין כלליים. כשם שרק בזמנים של חולי נעשים אנשים מודעים לחלקים שונים של גופם, אשר כל עוד בריאותם תקינה אין הם אפילו חשים במציאותם, כך גם הווייתה ומשמעותה של הנשמה מתחילה להיות ניכרת לאנשים דווקא בשעות קשות, בזמני כאב; רק אז הם מגלים אז שיש בתוכם חלק פנימי שעד כה הם לא היו מודעים לנוכחותו בשלמות, או שהתעלמו ממנו במשך שנים מרובות.

כאבי נפש, ייסורים ומכאובים של ה"אני" האנושי, הם דבר מצוי למדי. אפשר לומר שכל אדם באשר הוא סובל כמעט בכל יום מימי חייו מכאובים הנוגעים במידת-מה בנפשו. המכאובים הללו יכולים להיות מסוגים שונים. יש מצוקות נפש גדולות עקב טרגדיות המתרחשות בחייו של אדם; יש כאבים הנובעים ממקומו הירוד של אדם בעולמו, או מחוסר יכולתו לעמוד מול מצוקות החיים; וכמובן שיש גם כאבים קטנים, ואפילו זניחים, כתוצאה מפיגושותינו עם המציאות - כאשר דבר מסוים איננו לפי רצוננו או כאשר אנו נפגעים, ואפילו פגיעה קלה, לכאורה, מהסביבה או מן החברה.

הכאבים הללו הם כאבי הנפש הגלויה, כאבי ה"אני" כפי שהוא מתגלה בתודעה האנושית. חלקם עשויים גם להיות תוצאה של פגמים וחסרונות שבנפשו של אדם: כשם שייתכן שאדם יצטער אם רצה לעשות מצווה ולא הצליח לעשותה, כך יכול להיות אדם שיצטער על עבירה שלא עלה בידו לעשות. אך עם כל ההבדל העצום במניעים, כאב הנפש נובע בעיקרו מחוסר יכולתה של הנפש למלא את תשוקתה, ולאו דווקא מטיבה של התשוקה. כל זה הוא חלק ממה שמתרחש בנפש בדרגתה הבסיסית

"מדוע כל הטוב הזה מגיע לי?"; בין שזה נובע מאופטימיות יתירה באופיים של בני האדם או מחינוכם, כך הם פני הדברים בפועל. אך מכל מקום ראוי להזכיר שימות המשיח מצוירים כימים שיהיו נטולי סבל ודאגה, ויש בכך אמונה שאז יהיה לבני האדם יותר פנאי לשים לב אל נשמתם ואל בורא נשמתם.

שאלה פנימית יותר היא: האם יש לנשמה כאבים? ואם כן, מה כואב לנשמה? ומתי וכיצד מתגלים כאבי הנשמה ל"אני" האנושי? הנשמה איננה רק הוויה ערטילאית המתקיימת אי-שם ברומם של עולם: מצד עצמה הנשמה היא מודרכת ומכוונת-מטרה, ומטרתה היא לפעול בתוך המציאות בכללה ובתוך האדם בפרט. מן ההיגיון נראה לחשוב כי כאבה היסודי והבסיסי ביותר של הנשמה נגרם לה מאי-יכולתה להגשים את מטרתה ולממש את עצמה; זהו כאבה של מהות שאינה מצליחה להתממש.

כאב זה בוודאי נעשה חריף יותר ומציק יותר כאשר האדם לא רק איננו עושה את כל הפעולות שהנשמה רוצה שהוא יעשה, בין בתוכו בין מחוצה לו, אלא אף פועל בכיוון ההפוך מזה. כל פגם, חטא ועבירה שעושה אדם גורמים כאב לנשמתו; ואולם מאחר שנשמתו של אדם בדרך כלל איננה גלויה ומודעת לו, ויתר על כן: פעולתה איננה ישירה אלא עוברת דרך כלים וכוחות אחרים, גם כאבה של הנשמה איננו גלוי לאדם כמו הכאבים שהוא חש בתודעתו הנפשית והגופנית.

צירוף דברים כזה בוודאי שאיננו טוב, והוא גם אינו הכרחי, אבל הוא מצוי ביותר. פעמים רבות אנו מוצאים בתורה ובנביאים כי צרה ומצוקה הן אמצעי לא רק להתעוררות, אלא גם להגיע להכרה חדשה ואפילו לבחור דרך חדשה. וכמו במאורעות הגוף, גם כאן כאב חיצוני ושטחי יביא, בדרך-כלל, רק למציאת פתרונות שטחיים וחלקיים, ולא למחשבה מעמיקה או להתעוררות של מודעות עמוקה יותר. רק כאשר נעשה הכאב ממושך, עז ומציק יותר מתחיל האדם לחפש פתרונות יסודיים יותר. בעיות ומצוקות נפש של היומיום הן בגדר דברים מציקים שמנסים להתעלם מהם או לפתור אותם כלאחר יד, ואין הם מביאים להתעוררות גדולה. רק כאשר הכאב נעשה עמוק ופנימי יותר מתחיל אדם להרהר גם בהוויות היסודיות של מציאותו, ואז הוא עשוי לעתים לגלות שיש לו נשמה, וכי מן הראוי להתייחס אליה.

יכול גם להיות שאדם החי חיים של שלווה ומנוחה יתחיל להרהר בשאלות היסוד של חייו ובקיומה ובעניינה של נשמתו; אלא שהאפשרות הזו איננה מצויה כל כך. משום-מה אנשים נוטים להניח שאם טוב להם, או שהם מצליחים, הרי זו תוצאה של מעלותיהם ושל כישרונותיהם, כיוון שזהו סדר הטבע וכך ראוי שיהיה. כל עוד מתנהל עולמם בשלווה הרי זה אישור לכך שאין הם זקוקים לתיקונים או לשיפורים. אכן, אנשים שטוב להם בדרך כלל אינם שואלים את עצמם

היא כמעט תמיד אחת: ניסיון לטשטש את הכאב. כאשר אדם נתון, מבחינה תודעתית, בתוך דבר מסוים, חשוב או בלתי חשוב, אין הוא יכול באותה עת לחשוב גם מחשבה שנייה. לפיכך מרגישים בני אדם רבים צורך להעסיק או לשעשע את עצמם כדי שלא יגיעו, חלילה, להכרת המציאות הפנימית שלהם, שהם חוששים מפני גילוייה, ועוד יותר מכך - מן התביעות הכרוכות בכך. ואולם הטשטוש וההשכחה האלה כמוהם כנטילת משככי כאבים, שאינם מרפא לבעיה היסודית אלא רק מאפשרים לאדם להתעלם מההצקה של הכאב. במילים אחרות אפשר לומר שאנשים מרבים להתרוצץ לא על מנת להגיע למקום כלשהו, אלא בעיקר כדי להימלט מעצמם. ומכל מקום אדם צריך להתייחס לכאבי הנשמה שלו, בכל האופנים שבהם הם מגיעים לידי ביטוי, כדרך שהוא מתייחס לכאבי הגוף, שכן הכאבים הללו הם ביטויים של חולי, לעיתים חולי עמוק, שאינו יכול להתבטא אלא בתחושה של כאב.

תגובה נגד חריפה ומוקצנת עוד יותר להרגשת כאבי הנפש קיימת בעיקר באנשים בעלי רגישות גבוהה, היכולים לחוש את כאבי נפשם בצורה די ברורה. אצל אנשים כאלה עשוי להצטרף לכל זה צד נוסף שבנפש: ספקנות, התמרדות ואפילו ייאוש. אנשים כאלה לא רק שאינם פועלים שום פעולה טובה למען נשמתם, אלא הם נראים כמשתדלים במכוון לפעול נגדה. רוב בני האדם עושים מפעם לפעם דברים רעים - עקב

כאבי הנשמה מתגלים לרוב בני האדם דרך הנפש והתודעה, ומשום כך הם בדרך-כלל אינם מופיעים בצורה ברורה ובהירה, אלא הם מצועפים ומעוטפים, והם נודעים לאדם רק בדרכי עקיפין, אם בכלל. יכול אדם אפוא לסבול רוב ימי חייו מכאבי הנשמה, וגם לחוש אותם בדרכי עקיפין, בלי לזהות את מקורם; לכל היותר עשוי הוא להרגיש שלא הכל מצוי במצב של שלמות ראויה, ואפילו לסבול מכך במידה מסוימת, אך בלא לזהות שמקור הכאבים איננו בגופו, במהלך חייו או בנסיבות קיומו, אלא בנשמה.

אחת התופעות הפרדוקסאליות הקשורות לכאבי הנשמה היא ניסיונותיו המתמידים של האדם להשכיחם ולהעלימם. אכן, בני האדם עושים דברים רבים מאוד שבעיקרם אינם אלא אמצעים להשכיח את קיומה של הנשמה בתוכם. חלק ניכר מעולם הבילוי והבידור, המשחק והשעשועים איננו השתוקקות עצמית פנימית לכל הדברים הללו, אלא ניסיונות להשכיח את כאבי הנשמה. יש המנסים להשכיח את הכאבים הללו בצורות קיצוניות: על-ידי נטילת סמים או בשקיעה בשאר דברים העשויים להביא לשכחה גמורה. אך המטרה היא תמיד אחת: לא לחוש בכאב. שהרי אם יהיו לו לאדם זמן פנוי ולב פנוי עלול הוא להתחיל להרגיש שיש לו נשמה, וכי הנשמה אף תובעת ממנו דברים.

בין שיש לו לאדם מודעות מסוימת בדבר מקורו של הכאב ובין שלא, התוצאה

חולשה, מפאת תשוקה, ופה ושם אפילו בגלל שעמום. אבל יש אנשים רגישים העושים רע כמעט על מנת להכעיס, כמו להתריס נגד תשוקת הנפש הפנימית. הם שומעים, איכשהו, את בכייה של נשמתם, ובכוונה תחילה הם מעמיסים עליה יתר סבל, ביתר קיצוניות, בכל דבר שיכול להיות בגדר בריחה מן הנשמה.

חכמי התלמוד אמרו (סוכה נב.), ש"כל הגדול מחברו יצרו גדול הימנו", וחכמים בדורות אחרונים אמרו שהדברים הללו נכונים גם בכיוון ההפוך: אם יצרו של אדם מרובה מיצרו של חברו, הרי זו עדות לכך שהוא גם גדול ממנו. דברים אלה נכונים במיוחד ביחס לאנשים המנסים בעליל להימלט מנשמתם באמצעות מעשים שליליים, ואף מגונים ומזיקים, שהם עושים במפגיע כדי להחריש את כאב נשמתם שאותו הם חשים תדיר. אנשים כאלה, דווקא משום מעלתם ורגישותם היתירה, עלולים לפעמים להיקלע למעגל של רוע שהם אינם יכולים להיחלץ ממנו, משום שמעלתם היתירה מגיעה לידי ביטוי פרדוקסאלי בניסיונות רבי-עוצמה להימלט מן הגירוי הפנימי האמיתי שלהם, מקולה של נשמתם. אפשר לפרש באופן הזה גם את האמירה העתיקה "רשעים מלאים חרטות כרימון" (תניא סוף פרק י"א ועוד) - משום שנשמתם איננה דמומה, אלא היא מעבירה להם מפעם לפעם אזכורים: פקפוקים בדרכם, הבזקים של רצון לשנותה, ולפעמים גם רגעים של כאב ממשי. ולמרות זאת ממשיכים

אנשים אלה במהלכי חייהם כרגיל; החרטות שהם חשים אינן עושות את החיים נעימים יותר, אבל אינן חריפות מספיק כדי לחולל שינוי.

יש שאנשים נחלצים ממעגל זה של סיבוב זה בחייהם דווקא כאשר הם מגיעים לנקודת שפל עמוקה, שכן נקודת השפל הזו גורמת להם זעזוע המביא אותם לכדי שינוי. לפעמים יש גם תהליכי ריפוי פנימיים שאינם מודעים לגמרי, אשר בשלב מסוים מביאים אדם להתחיל להאזין לנשמתו. יש שאנשים, אשר ברחו מעצמם במשך זמן מרובה, מגיעים לנקודה שבה הם נעצרים, ופתאום הם מוכנים לקבל את הצד העליון יותר שבתוכם, הגם שאין זה פשוט וקל כל עיקר. לעתים רחוקות מאוד עשוי להתרחש מהפך פנימי, מעין התגלות, שבו שערי נשמתו של אדם נפתחים לפניו בצורה גלויה. במקרים כאלה יש לו לאדם תחושה של הארה, והוא יכול לחולל בחייו שינויים רבי משמעות מתוך צלילות הדעת.

אך גם באותן הזדמנויות שבהן הנשמה מתבטאה בנקודה של אור צריך אדם הדרכה וסיוע בדרכו. חכמי הנשמה כתבו (ליקוטי תורה דברים לו,ד) שהתגלות של הנשמה לאדם היא לפעמים מדרגה גבוהה יותר מהתגלויות אחרות, והיא גבוהה יותר אף מ"גילוי אליהו", שכן הגילוי הזה בא ממקום גבוה ועצמי יותר, בעוד שגילויים אחרים, בין שהם מתרחשים בעולם הנראה לעין ובין שהם מתרחשים

במציאות הרוחנית, הם גילויים חיצוניים.

גילוי העצמיות, שלא תמיד מלווה בחוויות חיצוניות הניכרות לעין או ראויות לציון מיוחד, הוא מתנת חסד הבאה מלמעלה, כעין השפעה עליונה המאפשרת לו לאדם להסיט את מסכי נפשו הפנימיים ולראות מעבר להם. ואולם חשוב מאוד לאדם לזכור כי רגעים או שעות כאלה של הארה אין בהם משום שינוי מתמיד וקבוע של מהות עצמו. אדם עשוי לחשוב שמתחיל עבורו יום חדש, ושמכאן ואילך דרכו תהיה ברורה ובטוחה לפניו; ואולם בפועל ההארות הללו הן תמיד זמניות: מרגעים בודדים ועד שבועות אחדים. הארה כזו היא כברק המבריק בחשכת לילה; לרגע קט או לזמן קצת יותר ממושך יכול אדם לקבל ראייה טובה יותר של מבוכי החיים שבתוכם הוא תועה ושל המתרחש מסביבו, ובהתאם לכך גם לדעת לאן לפנות; אך לאחר זמן-מה המצב שב לקדמותו.

הארות אלה, שיש בהן, צד של חסד, יכולות להשרות על האדם תחושה של רוגע, אך הרוגע הזה עשוי להביא לפאסיביות גמורה. אדם הזוכה להארה כלשהי מתוך נשמתו עשוי לפעמים רק לעמוד במקומו ולהתענג על החוויה, בלא לעשות כל פעולה. אם אדם לא ינצל את החלונות הללו שנפתחו לו, הרי שאחרי שהם ייסגרו לא תהיה להארה הזו כל השפעה מתמשכת על החיים. אמנם לרגעי חסד כאלה יש תמיד צד טוב, משום שהם מגלים לו לאדם שקיימת מציאות

ממין אחר, שאפשר לפחות לזכור אותה ולהתגעגע אליה. אבל כשיש לאדם הדרכה ראויה הוא יודע שצריך להביא את הבזקי האור האלה לכדי מימוש, הוא מבין שהכרת התבנית הפנימית שלו אמורה לכוון אותו לשינויים בעמדותיו ובדרכי חייו. אכן, הגילויים הללו יעשו רבי משמעות, לעיתים עד כדי שינוי גמור של ההתכוונות, החשיבה וכל מהלך החיים, רק כאשר אדם ישתמש בהם. בכללו של דבר, אדם צריך לראות נקודות הארה כאלה לא כמתנות הניתנות לו לצמיחתו, אלא כהלוואה לפי שעה; אם ישתמש בהן הן יוכלו לקדם אותו ולשנותו; ואם לא - הוא יישאר במקומו, והוא אף עשוי לעיתים לחוות תחושה עמוקה עוד יותר של חשכה.

מלבד כאבי הנפש הפרטיים, לאמור: מה שקורה לנשמה במהלך החיים ובמפגש עם אנשים ודברים אחרים, יש לנשמה כאבים נוספים, שאינם קשורים בעליל למהלך חייו וחוויותיו של האדם הפרטי. כאב אחד, אשר יש לו קשר קרוב עם אותו אדם ואותה נשמה, הוא כאב העבר שלו (אשר לעיתים הוא יותר מאשר עבר אחד). אמנם בדרך-כלל אין אדם זוכר דבר מגלגוליו הקודמים; אך העבר הזה עדיין נלווה לנשמה הפרטית ומהווה חלק מבסיס הקיום שלה. אך מכיוון שאין איש "מאתנו יודע עד מה" (תהלים עד, ט), גם לא ידוע לנו על כללים ומבנים הגיוניים או אחרים הקושרים את מהלכי חייו.

לפעמים הדברים הללו נודעים, ואז רואים

דומה בחייו העכשוויים ומגיב אליו בצורה הרבה יותר קיצונית ממה שהעובדות בהווה מצדיקות. "סבל הירושה" הזה, שאדם מקבל אותו לאו דווקא מהוריו אלא גם מעברו הבלתי ידוע, עשוי להיות חלק ניכר ממה שמכוון את החיים. אנשים לא רק מנווטים את חייהם, אלא גם עשויים לעיתים למצוא את עצמם מונחים בכיוון מסוים, שאינו אלא המשך של עבר שאיננו זכור להם. כיצא בזה יכול להיות אצל אנשים מסוימים דוק של עצבות במצבים שאין בהם שום סיבה עכשווית לדאגה ומצוקה, משום שהם נושאים איתם מועקות וכאבים מן העבר.

מאחר שהמאורעות והחויות הללו אינם ידועים לנו, בדרך כלל, אין אנו יכולים לכוון עצמנו כדי לשנותם או לתקנם; אנחנו רק יכולים לומר באופן כללי שאנו משתדלים לתקן את מה שאנחנו יכולים לתקן כפי מה שנראה לנו, בין שהדברים ידועים ומובנים לנו ובין שהם לוטים בערפל. באחד מנוסחי התפילה מבקשים מדי לילה מחילה על החטאים, הפגמים והעוולות שעשינו ושעשו לנו, ומכוונים לתקן את מעשינו בין בגלגול זה ובין בגלגול אחר. אדם רק אמור לדעת שבתוך נשמתו-שלו יש מעמקים שאולי לא ייחשפו לו בחייו, ואף-על-פי כן הם פועלים עליה.

סוג נוסף של כאבי הנשמה הוא מה שאפשר לקרוא לו באופן כוללני בשם "צער השכינה", לאמור: דבר שאיננו נוגע לחייו של אדם פרטי אלא הוא חלק

אנו שרשרת בעלת משמעות אחידה הקושרת יחד את הגלגולים השונים; אך לא פעם יש בחיינו מעברים שאינם אומרים לנו דבר וחצי דבר. מכל מקום מאורעות העבר, ועוד הרבה יותר מזה - התוואים, הצמיחה והצלקות של העבר, משאירים את רישומם בנשמה. מבחינה זו אפשר לומר שההיסטוריה הפרטית בכל מה שקשור למעמד, לעושר או למשפחה היא בגדר זיכרונות משניים; אך כאבי העבר באים לידי ביטוי מסוים גם בהווה. יש שאנשים ממציאים (עם או בלי עזרתם של פסיכולוגים) הסברים למשיכות, דחיות או חוויות מיוחדות שלהם על סמך ההיסטוריה האישית של נשמה זו בגוף זה; אך פעמים הרבה לא די בכך, משום שכאבי העבר פועלים ומשפיעים, בין במודע ובין שלא במודע, על חיי ההווה.

לא רק מאורעות חיים מרכזיים אלא גם רגשות הרבה פחות חשובים יכולים להיות קשורים לעברו של אדם, ואף הם יכולים להוליד בחיי ההווה משיכות או דחיות, התעניינות מיוחדת או חוויות עמוקות שאין להן כל הסבר מתוך חיי ההווה - גם אם יש להן, אולי, משמעות בהיקף הגדול של מאורעות הנפש. אנשים יכולים לשאת, אפוא, גם מטען גדול של כאבים מבעיות, אסונות או חטאים של העבר. המטענים הללו, שאינם מגיעים לכדי זכירה ברורה, פועלים על האדם פעולה סתומה שאיננה מובנת גם לבעליה. לפעמים הכאב הזה מתגלה, או בא לידי ביטוי קיצוני, כאשר אדם חווה מאורע

ולעיתים אפילו רק ביחס לעצמם. כבר דרשו חכמים (סנהדרין ק:): על הכתוב: "כל ימי עני רעים, וטוב לב משתה תמיד" (משלי טו, טו) ש"עני" זה אינו בהכרח מי שאין לו רכוש, אלא גם אנשים בעלי רגישות גבוהה. אנשים כאלה תמיד ייתקלו בדברים שיגרמו להם להשתתף בכאב; וכיוון שהעולם מלא במאורעות מעין אלה, יהיו כל חייהם עטויים במעטה של עצבות. ובאופן אירוני, "טוב לב משתה תמיד" הוא, אולי, אדם חסר כל רגישות, שמבחינת חווייתו הוא בוודאי מאושר יותר בעולמו.

יש אנשים שתחושות הכאב הללו שלהם מוגבלות, לאמור: מצומצמות רק לסוגים מסוימים של דברים, ואחרים אשר כמעט כל דבר וכל מאורע עשוי לעורר בהם תחושה של השתתפות, וממילא גם כאב. בהיקף הרחב, "צער השכינה" הוא המכלול הגדול של כל הכאבים: החומריים והרוחניים, הפשוטים והקדושים, בכל תחומי העולם. כיוצא בדבר נאמר (משנה סנהדרין ו,ה): "בזמן שאדם מצטער [=סובל], שכינה מה אומרת? קלני [אוי לי] מראשי, קלני מזרועי". ההוויה הכוללת-כל משתתפת בכל המכאובים שבמציאות. "צער השכינה" הוא אפוא הצירוף של כל המכאובים הנובעים מעצם מציאותו של העולם ומחוסר שלמותו.

הבנה שכלית של מכלול הכאבים העולמי איננה דבר שקשה להגיע אליו; אבל כל עוד היא מצויה במישור השכלי

ממכלול הכאב העולמי. הרגשת הכאב הזאת עשויה לפעמים לנבוע ממקורות גלויים וידועים. העולם מלא באנשים סובלים, בין רחוקים ובין קרובים, ואדם בעל רגישות עשוי בהחלט לסבול לא רק מן המכאובים שכביכול יש לו שייכות אליהם אלא גם ממכאובים שאין לו כל אחריות עליהם או קשר ישיר עמם. תחושות כאלה אינן מיוחדות דווקא לאנשים קדושים או נפלים אלא גם לאנשים שהם, בפשטות, רגישים יותר מאחרים, ומשום רגישותם הם מגיבים גם לדברים שאינם חלק ממעגל חייהם הפרטי. אדם אינו צריך להיות ייחודי כדי להזדעזע ממאורעות שאינם קשורים אליו ישירות, או לחוש רחמים כלפי אנשים או יצורים שאין לו כל מגע ישיר איתם, אלא הוא רק יודע על קיומם. ואולם אצל רוב בני האדם נשאר סבלם של אנשים אחרים בתחום הידיעה בלבד, בלא שתהיה לכך כל השפעה רגשית שהיא עליהם.

בדרך כלל בני אדם מגיבים, ואולי אף מתחנכים להגיב, בצורה חזקה יותר למה שקרוב יותר אליהם, וככל שהדברים יותר רחוקים מהם (מבחינה גיאוגרפית, משפחתית או אישית) גם הרושם שהם עושים קטן יותר. אלא שלכלל זה יש מספר רב של יוצאים מן הכלל. אנשים רבים, שאינם בהכרח גדולים וצדיקים, אך הם רחמנים מטבעם, יחושו רחמים גם כלפי זרים גמורים, בעוד שאנשים מעוטי רגישות יחושו סבל או רחמים רק ביחס למה או למי שקרוב אליהם מאוד,

בלבד היא רק חלק ממאגר של ידיעות, ואיננה חוויה רגשית. אכן, הרבו לדבר על כך שכאשר יש לו לאדם כאב פרטי ראוי לו להבינו ולחוש אותו כחלק מן הכאב הכלל-עולמי (בעש"ט על התורה, עמוד התפילה אותיות קנ"ב ואילך); ובאופנים אחרים, כאשר אדם מתפלל ומבקש רחמים על עצמו ועל הקרובים אליו ראוי לו שיראה את סבלם כחלק מהכאב הכלל-עולמי שהוא כאב השכינה, כאבה של נפש העולם הכללית.

לדבר זה יש חשיבות גם מבחינת פיתוחה או גידולה של הנשמה. רגש אנושי המתייחס רק לדברים קרובים ביותר יש בו פגם רוחני מסוים. ייתכן שיש מעלה והתקדמות מסוימת בכך שאדם מתייחס וחש אמפתיה לכאבו של כל זולת, כל מי שהוא מעבר ל"אני" הפרטי שלו; אך כאשר ההשתתפות בצער מוגבלת רק לאנשים קרובים ביותר הרי היא ביטוי של אנוכיות; אמנם אנוכיות מורחבת מעט, אך מוגבלת על-ידי ה"אני". לפיכך אפילו עצם המחשבה על כך שכל כאב פרטי הוא חלק מן הכאב הכלל-עולמי איננה רק בגדר הצהרה אמיתית, אלא היא גם ניסיון אנושי להגיע לדרגה גבוהה יותר של התייחסות.

הדעת האנושית אמורה, מעצם מהותה, להיות לא רק אוסף של עובדות אלא גם דברים היוצרים התייחסות ורגש. כאשר

זה אכן כך, הרי בוודאי ש"יוסיף דעת יוסיף מכאוב" (קהלת א,יח), שכן אדם כזה לא רק יודע, אלא גם מרגיש את מכלול הבעיות, ולא רק אלה הנוגעות לו אישית. הרגשת "צער השכינה" היא תכונתם של אנשים קדושים וצדיקים, שכלל שהם מתעלים בקדושתם גם רגישותם מתרחבת ומעמיקה. ואולם יכול גם להיות אדם שמכל בחינה אחרת הוא אדם רגיל, ובכל זאת יש בו תחושה אמיתית של כאב הכלל, כאב החורג מהוויית הנפש המודעת לעצמה. כאב זה הוא ביטוי מסוים של הנשמה, אשר ככל שהיא מתגלה יותר היא גם נפתחת להכיר בכאב של האחר, של הזר, של העולם.

כאמור, בדרך כלל נשמתו של אדם אינה גלויה לפניו, אך מכל מקום היא שולחת אליו סימונים ואיתותים: לעיתים באמצעות כאב, האמור להיות אות אזהרה על המתרחש בנשמה פנימה, ולעיתים בדרך של גילוי של אור, המורה לו לאדם שאכן יש דרך אחרת. כל האירועים הללו הם בבחינת "נשמת אדם תלמדנו". אדם צריך לשים את לבו ללימוד הזה, בכל הדרכים שבהן הוא מגיע, כדי שלא להישאר בתחום החוויה בלבד אלא לפנות, בפועל ממש, לכיוון נעלה יותר.

תשובה ומעכביה

תשל"ד

הדתי, לכל שכבותיו ודרגותיו. דומה כי אין צבור אחר המחזיק באותה עוצמה בדעה, כי כל החסרונות במציאות מקורם בגורמים אחרים מחוצה לו, בעוד שהוא בעצם בתכלית השלמות. מאורעות שונים, בין מאורעות של זעזוע הנפש בשמחה, כמו אלה שהיו אחר ניצחון ששת הימים, ובין זעזועים בדרך אחרת וטרגית, כמו אחרי מלחמת יום הכיפורים, כל אלה פעלו - ולו גם לתקופה קצרה - על הצבור בארץ. ודאי, ההתעוררות לכלל הכיוונים ובכל המובנים לא הייתה מעמיקה ולא הייתה ממושכת, אך הורגש צורך בשינוי, בתיקון, בבדיקת ערכים

מחדש. הציבור היחידי אשר בהיקפו הרחב נשאר עטור בזוהרו העצמי היה הציבור הדתי.

תופעה זו של שביעות רצון עצמית היא תופעה ידועה לגבי הציבור הדתי בכללו, ויש לומר כי בדרך-כלל היא שייכת גם לאיש הדתי כפרט. אף הוא מרגיש את עצמו כחלק מצבור שלם ופרט למקרים בלתי חשובים סבור אף הוא, שאם יש חסרונות במציאות, הרי יש לפנות אל העולם הסובב אותו ולמצוא את הפגם במישהו אחר. ברור הוא כי כאשר אין קיימת ההרגשה של חסרון, ממילא אין

חכמי ישראל אשר התעמקו בבעיית התשובה סבורים כי מושג התשובה איננו קשור בהכרח לחטא, יתכן ויתכן לעשות תשובה גם אם אין חטא קודם לתשובה. אולם, הכל מודים כי אין תשובה ללא

**אין תשובה ללא
תחושה של חסרון.
מי שאינו מרגיש בכל
חסרון בעצמו
איננו שייך כלל
לגדרי התשובה**

תחושה של חסרון. מי שאינו מרגיש בכל חסרון בעצמו, מי שהוא שלם ומושלם בעיני עצמו, איננו שייך כלל לגדרי התשובה.

מכל הציבורים שבארץ ישראל, ולא רק בה, הציבור המרגיש ביתר שאת את יתרונותיו העצמיים ואת גדולתו הכוללת והפרטית, הרי הוא ללא ספק הציבור

את הגורמים היוצרים את המצב הזה של נחת-רוח שכזו יש לראות בשני "אבות נזיקין", אשר נוכל לכנותם בשמות: "שיטת התחומים הסגורים" ו"שיטת היחסיות".

ראשון באבות הנזיקין הוא עניין שיטת התחומים הסגורים. כמעט כל חלק מן הציבור הדתי (וכמובן, כל יחיד ויחיד בצבור זה) יוצר לעצמו, מדעת ושלא מדעת, תחומים בתוך היהדות אשר מראש, ללא כל עיון וחיפוש הוא יוצר לגביהם מורטוריום - משמיט את עצמו מכוח חיובם. ודאי, באופן תיאורטי לגמרי מוגדר אדם דתי כאדם הסבור כי כל הצדדים שביהדות מחייבים אותו. אולם זו היא הגדרה מופשטת לגמרי, ואינה יפה אלא לצורכי שימוש חיצוני בלבד. מבחינת החוויה הדתית העצמית כפי שהיא מופיעה בחיים יוצר לו כל אדם את התחומים שהוא כביכול "מוסר מודעה" עליהם מיום כיפורים אחד לחברו כי אין הוא מקבל אותם על עצמו, לא בכלל ולא בפרט. כמובן, בכל ציבור וציבור יש חלוקה אחרת של תחומים אלה, במקומות מסוימים מוציאים מכלל היהדות שבפועל את המצוות שבין אדם לחברו, במקומות אחרים מוציאים את כל הבעיות המתייחסות לכאביו של הציבור כולו (מלבד החוג הקטן שפלוגי משתייך אליו), בחלקים אחרים של הצבור הדתי מוצאים מכלל היהדות כמה גופי מצוות אחרים (תלמוד תורה, איסור נדה, איסורי עריות מסוימים, תפילת מנחה - הכל לפי העניין והרצון). על גופי מצוות אלה

יכולת של אמת לעשות תשובה. לא חודש אלול ולא עשרת ימי תשובה אין כוחם יפה לכך, שהרי צריך שיהא אדם,

**יש צורך לעשות קודם
את חשבון הנפש
הכולל, להסיר את
"אבות הנזיקין" הללו
מתוך הצבור ומתוך
הפרט - ואז לא יהא
עוד צורך לחפש דרכי
תשובה או להקשיב
לדרשות על תשובה,
שהרי מתוך הרגשת
אמת של החסרון
העצמי יכול אדם לבוא
לתיקון כל הדרוש לו**

כדבר חז"ל "שב מידיעתו", עושה תשובה מתוך הכרת חסרונו, בין חסרון של חטא ובין חסרון שלא השיג אותן מטרות או שאיפות עליונות שהיה צריך להשיג.

שמוסיפים בלב, בבחינת "נשבע בשפתי ומבטל בלב". עבירה פלונית - הרי "אינה נחשבת לז", לפי שאין אני מסוג היהודים המחויבים והמחייבים עצמם בה, ועבירה אחרת - הלא זו היא העבירה שעושה השכן פלוני, וכיוון שכך עולמי הפרטי שלי הוא בעצם בתכלית השלמות, ועלי רק להתאונן על חטאי הדור, מנהיגיו ורבניו - שהרי הם הם הלוקים בכל החסרונות.

בשם אחד מגדולי המוסר מספרים שהיה אומר: אדם נברא כך שיוכל לראות תמיד את הזולת מבחינת מצבו החומרי, לתת ברכה והודיה לקב"ה ששפר חלקו יותר ולשמוח בחלקו. ואילו במובן הרוחני - יכול הוא להתבונן באלה הגדולים והטובים ממנו ולהרגיש את חסרונו ביחס אליהם. אלא שדרכו של בן-אדם היא להפך: מסתכל הוא ברכושו החומרי של הזולת ומצטער משום מה אינו מגיע לדרגתו, ומסתכל במעמדו הרוחני של הנמוך ממנו - כדי להיות שבע רצון בחלקו שאין הוא כמותו!

על-כן, לפני שחושבים על תשובה בכל נקודה פרטית שהיא, יש צורך לעשות קודם את חשבון הנפש הכולל, להסיר את "אבות הנזיקין" הללו מתוך הצבור ומתוך הפרט - ואז לא יהא עוד צורך לחפש דרכי תשובה או להקשיב לדרשות על תשובה, שהרי מתוך הרגשת אמת של החסרון העצמי יכול אדם לבוא לתיקון כל הדרוש לו.

ש"הוצאו מן הכלל" אין אדם מרגיש כלל שהוא עובר, וכל השייך לאותם תחומים נחשב בעיני העושה אותם לא רק בבחינת "מי שעבר ושנה ונעשית לו כהיתר", אלא מראשית אין כאן אפילו הרגשה של עבירה, אלא היתר גמור ומלא, שהרי דברים אלה התיר לעצמו כאילו לא נתחייב בהם מתחילתם.

אב נזיקין אחר הוא שיטת היחסיות. יחסיות זו היא ההצדקה הפנימית המתמדת לכל חסרון ולכל פגם, והיא בנויה בהסתכלות המתמדת כלפי חוץ, לעבר אותם אנשים שהם גרועים יותר בצד זה או אחר. אין מודדין את הערכים כשלעצמם אלא תמיד בהשוואה לאחרים, וכיוון שבדורותינו תמיד אפשר ואפשר למצוא אחרים הרחוקים הרבה יותר מן היהדות, הרי הרגשת הנחת ושביעות הרצון מעצם העובדה "שלא עשני כפלוני" די בה כדי לכפר על כל החטאים. העובדה שאדם אחר הוא מחלל שבתות מהווה עבור האיש הדתי מקור אין סופי להרגשת כפרה כללית לעצמו. כיוון שהוא עצמו שומר שבת על-פי דרכו, מי יאמר לו שהוא חסר דבר-מה? והלא אין לו אלא להתבונן בשכנו ולראות כמה הוא מלא טובה וברכה!

משום טעמים אלה יכול אדם לומר את כל סדר "אשמנו" - והרי זה כאילו דילג עליו. יכול הוא לומר את כל רשימת "על חטא" הגדולה, את וידויו של רבינו נסים ותפילה זכה של ערב יום כיפורים - והרי זה כאילו לא אמרם, כי לכל אחד מאלה יש תוספת

ביטול זיכור וביטול

שיעור בספר יסוד העבודה, חלק ב' מכתב מ' מאת
רבי אברהם מסלונים זי"ע כולל שפע, אלול תשמ"ג

את ה' הוא לכאורה נותן מעצמו, הוא עובד, הוא עושה, הוא פועל ונותן. ואחרי כל זה, במידה שבאמת נוצר איזשהו קשר עם הקב"ה - זו מתנה מלמעלה, זו מתנה שאדם מקבל אותה בעת רצון. בספרי חסידות רבים מוסבר שהקב"ה מפעם לפעם נותן לאדם מתנה, נותן לאדם הארה והשפעה. מה צריך האדם לעשות במתנות כאלו - האדם צריך לפחות להיות מוכן לקבל אותן. במובן הזה, תפקידו של האדם הוא לא כל כך לעשות או לשנות את המציאות ולהביא אותה אל מקום אחר. תפקידו של אדם הוא בעיקר לא לקלקל. מפני שבעיית האדם היא שהרבה פעמים הקב"ה נותן אבל אני אינני מקבל.

היו שדרשו על האופן הזה את הפסוק "וכלים מכלים שונים". ידוע שכבר אצל חז"ל היה מקובל לדרוש את כל מה שכתוב במגילה על מלכו של עולם, כל מה שיש במגילה ישנו לעילא ולתתא בכל המדרגות מן ההתחלה עד הסוף. אז הקב"ה נותן "יין מלכות רב" ואת "הכלים מכלים שונים" זה אנחנו עושים. זאת אומרת שאדם אולי מקבל יין מובחר אבל הוא לא פעם מכניס אותו בכלי

נלמד מכתב קצר יחסית שכתב האדמו"ר הראשון מסלונים שעוסק בעניין התשובה ששייכת לעניינא דיומא בתקופה הזו. אני מביא לכם את זה קודם כל בתור נכד של המחבר... צריך לתת כבוד לסבא, ומכיוון שזה סבא רבא שלי - חשבתי שזה ראוי, שהרי עניינה של תשובה היא שאדם חוזר אל השורש וצד מסוים של חזרה לשורש קשור גם למשפחה. מעבר לזה, יש בקטע הזה מעלה מפני שהוא לא מדבר למעלה מעלה בעולמות עליונים לגמרי אלא בעולמות ובצדדים ששייכים יותר אלינו.

במאמר הזה כתוב כך: **"בראשית - תמן תשרי, תמן א"ב"**, במילה "בראשית" יש גם האותיות "תשרי" וגם האותיות "אב". ומה עניין החודשים הללו? **ידוע לבאים בסוד עבודה** עבודת ה', **כי שפע העבודה, חיות הנשמה, להתקרב ולהתדבק בחי העולמים ולעלות בעילוי אחר עילוי**, כל העניין שאפשר להידבק בחי העולמים, כל השפע הזה שהוא חיות הנשמה, **הכל נשפע בחסדי ה' וגודל אהבתו אשר הם י"ג מכילין דרחמי** מידות הרחמים. יש כאן עניין שהוא יסוד בעבודת ה' בכל הדרגות שלה ובכל האופנים שלה. כשאדם עובד

עצמה מפני שעניינה של היראה הוא שאני מפחד על עצמי, אני מפחד בכל דרגה שלא תהיה - שלא אנזק בצורה כזו או אחרת. במובן הזה היראה תמיד חוזרת אליי. האהבה היא הכול שיכול להוליד את מסירות נפש שהיא הדרגה שאני נותן אפילו את עצמי. כל העניין של מסירות נפש היא שאני נותן את עצמי, שאני מוותר על המהות שלי, ויתור כזה יכול להיוולד רק מתוך אהבה. זהו **כעניין קריאת שמע** כפי שכתוב בספרי הלכה ובספרי יראה שזוהי הכוונה של קריאת שמע - למסור נפשו ב"אחד", או **נפילת אפיים** גם נפילת אפיים מבטאת עניין של מסירות נפש.

בנוסחי הספרדים של נפילת אפיים וגם בנוסח חב"ד אומרים את הפרק: "אליך ה' נפשי אשא" שמבטא בצורה מפורשת את העניין של מסירות נפש בנפילת אפיים. אגב, הסיבה שרוב האשכנזים לא אומרים את הפרק הזה בנפילת אפיים (על אף שהאריז"ל כתב לומר אותו) היא בגלל שהמגן אברהם מביא שמי שאומר את הפרק הזה ואיננו מתכוון - הקב"ה יכול לקחת את נפשו בפשטות... וכדי שלא להגיע לזה, נהגו לומר פרק אחר ששם אין "הצהרה" דרמטית כזו. ובכל אופן, העניין של נפילת אפיים הוא באמת עניין של מסירות נפש ושל ביטול כל העצמיות. הנפילה עצמה במובן הפיסי היא עניין של ביטול והתמסרות. אמנם מה שאנו עושים כיום בנפילת אפיים איננה נפילת אפיים בשלמות בפישוט ידיים ורגליים. בכמה מקומות מתואר

מלוכלך ואז לא רק שהיין מתקלקל אלא שהוא נשאר בלי יין. והנמשל הוא שאני יכול לקבל את המתנה מלמעלה אבל השימוש בה תלוי בי. יש לי ראש השנה, ויש לי יום הכיפורים, ויש לי את חג הסוכות ואת כל שאר הזמנים הקדושים, הקב"ה נותן לי מתנות מלמעלה, אבל כדי שהמתנות האלה ילכו לאיזה שימוש - אני צריך לעבוד. אני לא צריך לעשות שראש השנה יהיה ראש השנה, זה לא תלוי ברצוני, מה שאני צריך לעשות הוא לא לקלקל את ראש השנה, לא לאבד את מה שנותנים לי. זו תמצית העבודה.

ובחזרה לעניין: כל חיות הנשמה ושפע הקודש נובעים מ"ג מידות הרחמים. י"ג הוא בגימטריה אחד, וכמו כן הוא עולה בגימטריה אהבה, והם **יורדים לפנימיות נפשות ישראל אשר נפשם ורצונם מתבטלת נגד רצון קונה ועילתה**. מה שהקב"ה נותן מלמעלה הוא האהבה לקב"ה, התשוקה והשאפייה לקב"ה בגמרא כתוב ש"הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים", לפי מה שכתוב כאן הנוסח הוא מדוקדק: אפילו אהבת שמים היא בידי שמים, רק יראת שמים היא בידי אדם. הקב"ה נותן שפע כדי שהאדם יגיע לאהבת הבורא, זו מתנה מלמעלה, ליראת שמים הוא צריך לדאוג לבד.

ומבחינותיה וענפיה של האהבה הוא מסירות נפש, מסירות נפש נובעת מאהבה ולא מיראה. מפני שמסירות נפש היא במהותה חריגה מעצמי. יש דרגות רבות של יראה זו למעלה מזו אבל היראה הולכת בסופו של דבר רק עד הנפש

שנפילת אפיים נעשית באמת בנפילה גמורה שבו אדם נופל ונעשה כעפר עד שהוא מבטל את עצמו מכל וכל, נפילת אפיים שלנו לא נעישת בגדר הזה אבל מבחינת פנימית - זו הכוונה וזה העניין שאליו אנו מכוונים. אם כן, תמצית העניין של נפילת אפיים היא מסירות נפש וכפי שהוסבר לעיל, השפע האלוקי הוא המעניק לנו את האפשרות לעבוד את ה' ולהגיע למסירות נפש. מסירות הנפש היא מתנה שהקב"ה מעניק לנו.

ומשם מנקודת מסירות הנפש בנפשו **מתפשטת ללב בתוך המידות**, אחרי שאדם הגיע לביטול עצמו בפנימיות הנפש, נוצרת התפשטות בלב ובכל המידות, **ומשם לנפש הטבעיות הם החושים וההרגשים**, וכך זה מחלחל דרגה אחר דרגה גם לחושים עצמם ויותר מזה **עד כי נכללו אחריהם כל האיברים** וכל האדם הופך להיות אחוז באהבת ה'.

אכן מסך החומר הגופני הוא ומטעמותיו הטבעיים וההרגלים אשר נטבעה בו הנפש, הם מבדילים. היות שמדובר במתנה והשפעה מהקב"ה - זה היה אמור לפעול אלינו בשלמות. הצרה היא שיש מסך מבדיל שמונע מהדברים לפעול והמסך הזה הוא בראש ובראשונה החומר. מגיל צעיר מאוד אנחנו מתרגלים שמושא הרצונות והתשוקות שלנו קשור לעולם החומר. יש עולם שלם של הרגלים והתרגלות שמושכים אותנו אל החומר. אומרים שיצר הטוב נכנס באדם כשהוא גדול ויצר הרע נכנס בלידה. ומכיוון שיצר הרע נולד איתנו, הוא בעצם נעשה האופן

הפשוט לחיות. היצר הרע שנכנס לאדם בלידתו לא עומד על איזו רשעות או דחף להרע, להיפך, אנו אומרים בכמה הקשרים שיש טהרה מיוחדת לילדים. במובן מסויים יש איזו סתירה יסודית, מצד אחד אנחנו אומרים שהבל פיהם של תינוקות של בית רבן הוא הבל שאין בו חטא ומצד שני אנו אומרים שעד בר מצווה אין לתינוק בכלל יצר טוב ויש בו רק יצר רע. ההסבר לכך הוא שמה שאומרים שיש לתינוק יצר הרע מדבר על משהו שבדרגה שלו ובעניין שלו איננו עניין של רע, אלא שכולו שקוע בתוך העניין של חומר, עבור תינוק כל העניין הוא חומר. אחר כך כאשר הוא גדל זה הופך להיות היצר הרע שלו משום שאחר כך כאשר הוא גדל המשיכה לחומר היא כבר עניין של הרגל. יש לכל אחד תאוות הגוף אבל יש גם הרגלי הגוף. יש למשל ההרגל שכן אדם יודע שצריך כעת לאכול, ובזמנו זה הרבה יותר נהוג מאשר בדורות הראשונים. היו דורות שאנשים אכלו כאשר היו רעבים, בימינו בן אדם יודע שבשעה מסויימת הוא צריך לאכול, ומה שמציק לו הוא לא כל כך הרעב או חוסר השינה וכן הלאה אלא ההרגל. מכיוון שהוא יודע שבשעה זו עושים כך וכך, אז הגוף כבר צועק שהוא צריך לאכול או שהוא צריך לישון. זה לא צורך מצד צורכי הגוף האמיתיים אלא מצד עולם שאפשר לקרוא לו "הרגלי הגוף" שהם עולם בפני עצמו.

תאוות הגוף והרגלי הגוף יוצרים את מסך החומר ואלה הם המבדילים בינינו לבין

ומכיוון שהלב כולל את כל המהות האנושית, ממילא הכול ייכנע.

והוא מוסיף כאן ברמיזה: **ונכלל בזה בניין אחוז בקצה המנגד לגוף** הוא מדבר כאן על המידה שעל דרך הסוד נקראת 'יסוד' - תיקון הברית. התיקון של הלב ושל הברית הוא תיקון אחד. והתיקון הזה נעשה על ידי **הוא גודל החרדה ורעד כמאמר חז"ל** לגבי אישה נידה **שהחרדה מסלקת הדמים**, ובהקשר שלנו האמירה היא שאדם צריך להגיע לבחינה של יראה וחרדה שמייצרת את סילוק הדמים, סילוק הדמים קשור גם ללב אבל גם לברית, היראה והרעדה הם הכלי העיקרי שיכול לזכך ולסלק את הדמים בכל הצדדים. בבחינה הזו האדם לטהרה על ידי תוספת יראה.

הגידול והניצחון של החומר בנוי על כך שאדם נותן לכל הצדדים הללו ללכת, לצמוח ולגדול בלי בקרה. ברגע שנופל על אדם פחד, הוא מכווץ את עצמו ואז מתרחשת שבירה של כל הדברים החומריים. ככל שבן אדם מלא יותר מעצמו, ככל שהוא מתרחב יותר כך הצדדים של החומר תופשים יותר מקום. ולאידך גיסא, ככל שאדם מחליף את הגאווה ביראה - עולם החומר שלו מצטמצם. גם ביראה הזו יש דרגות זו למעלה מזו אבל הצד הפשוט הוא שיש לאדם הרגשה שמשגיחים עליו, וממילא הוא נזהר שלא לתת לעצמו להתפשט ולהתרחב יותר ממה שצריך. המקור של כל המסך שאנחנו מדברים עליו הוא שאדם נמצא בהתפשטות ובהתרחבות

הקב"ה והם אלה שגורמים לכך שמתנת ה' לא חודרת פנימה. האמירה הזו נכונה בכל מיני דרגות, כל אחד לפי המקום שבו הוא נמצא. אחד הצדיקים הביא פעם את הפסוק "ונשים עד נופח" והוסיף ביידיש: ביזן נאז... (עד האף) כלומר שיש אדם השקוע בנשים עד האף. הנקודה הזו של עד האף היא נקודה חשובה משום שיש הרבה דרגות והבדלים בשאלה עד כמה אדם שקוע בחומר. יש אדם שבשבילו זה עניין של הרגל חיצוני, ויש בן אדם שבשבילו זה נכנס להרגל פנימי, ויש בן אדם שלא יכול לחשוב ולא יכול לעשות כלום מפני שהוא שקוע עד האף. זה תלוי בכל אחד לפום שיעורא דיליה ולפי העניין.

ועל כן הרוצה להיטהר, התחלתו מזיכון החומר, אם אדם רוצה להגיע לידי טהרה - הוא צריך להתחיל מזיכון החומר, מפני שהקב"ה נותן מלמעלה ואני צריך לזכך את הכלי מלמטה.

וזו ההתחלה: **אשר זולת האסור - קדש עצמך במותר לך**, זה מה שנקרא זיכון החומר. זיכון החומר לא מדבר על מה שאסור, מה שאסור - אסור, העבודה מתחילה ביחס למה שמותר, על זה צריכים לעשות תיקון, זה העניין של קדש עצמך. **וזה העבודה זו נעשית על ידי שתי בחינות:** א' - **בהכנעת הלב לפני בוראו**, זה עניין אחד של תיקון שבן אדם מכניע את לבו, **והוא הלב הוא אמצעות אדם, איבר הכולל, ומלך האיברים, בהכנעתו ייכנעו כל הטבעים והחושים** זאת אומרת שבן אדם מכניע את הלב לפני בוראו

וממילא כל התאוות באות וכובשות להן מקום. כאשר המהרש"א מפרש את מה שאמרו חז"ל "שלושה דברים מרחיבים דעתו של אדם" הוא מוסיף "לעברה". רוב המפרשים לא פירשו כך אבל המהרש"א תפש שההרחבה הזו יכולה להיות הצעד לקראת העבירה. אותו עניין נמצא בפסוק "וישמן ישורון ויבעט", הבעיטה באה מצד זה שאני מרגיש את עצמי גדול, ואני מתרחב וממיל הכל הוא בהתרחבות וממילא יש יותר ויותר רצונות. שוב, כל העניין הזה הוא לפום שיעורא דיליה, לא כל האנשים שווים בדברים הללו, לכל אחד יש יצר הרע מסוג אחר וזה לא פועל על כולם בשווה. יש דברים כוללים ששייכים לכל אדם באשר הוא אדם ויש דברים פרטיים שכל אחד יודע על עצמו. באופן יסודי, כמעט כל הבעיות מתחילות מהתחושה ש"מגיע לי" ואם מגיע לי אז באופן מהותי - אין דבר שאני מנוע ממנו וגם אם זה לא מגיע לידי מעשה, לידי הרהור הוא בוודאי מגיע. ברגע שאני יושב ומפחד כפשוטו אז אני לא חושב על שום דבר שמגיע לי, אני חושש לחיי ואז כל העולם הזה של ה"מגיע לי" מתכווץ. החרדה, היראה, הרעדה דוחפות את האדם אל התמצית ומוחקת עולם שלם של מחשבות ורצונות וזה מה שפועל את הזיכוכ. זו הבחינה הראשונה.

והב' - לחזק את ההשפעה היורת אליו מחד ה' על ידי תפילה ותורה, זו עבודה. הבחינה הראשונה בנויה על דרך השלילה, על דרך היראה שיוצרת את ההימנעות. מהצד השני צריך להוסיף

בתורה ותפילה שזה גם כן מסייע לזיכוכ הכלי. הוא מדבר פה על תורה ותפילה בגדר הזה שהם פועלים לזכך את הכלי. כשאדם לומד תורה, אזי מעבר לעניין של מצוות תלמוד תורה וידעת התורה יש צד אחר של זיכוכ. האדם חושב באותיות של קדושה וממלא את ראשו ואת ליבו במחשבות של קדושה וממילא יש כאן פעולה של שטיפה כביכול, שטיפה של המוח ושל הלב - גם זה פועל באדם זיכוכ.

והעבודה הזו היא **רצונו של ה' יתברך, ורצון הוא אותיות צנו"ר**, הצינור מבטא את ההעברה של הנתינה האלוהית. הקב"ה רוצה להשפיע ואנחנו צריכים לעבוד כדי שהצינור יוכל להשפיע **אשר על ידי כוח בידינו להפריד מעט מעט לפי ערך את הנפש מהגוף בכדי שיחול עליו שפע א-לוהי**. יש כאן הדגשה על "מעט מעט", כמו שכתוב בפסוק: "מעט מעט אגרשנו". זה לא עובד כך שכן אדם מחליט יום אחד להתנתק מכל הגשמיות והחומר. זה עובד על ידי כך שלאט לאט אדם יכול לעשות את העניין הזה עד שהוא מגיע לדרגה שהשפע יכול לחול עליו.

והוא מוסיף: **באמת המתחיל צריך גם כן לעורר רחמי השם בהתעוררות אשר ישים לבו לאהבת ויראת ה'.** כלומר, חוץ מזה שאדם עושה ופועל הוא צריך גם להתפלל על זה. הדברים בעצם הולכים הלך ושוב, אי אפשר שאדם יתחיל לטפל ביראת שמים ובזיכוכ החומר כדי לקבל את השפעה בלי שהוא יקבל סיוע

ה". גביהת הלב כשלעצמה יכולה להיות בדרכי ה' אבל בשביל זה צריך להגיע אל השלב ואל הדרגה הזו.

יש בגמרא מימרא שכתבו עליה הרבה: "כי רבים חללים הפילה ועצומים כל הרוגיה" - רבים חללים הפילה זה תלמיד שלא הגיע להוראה ומורה, ועצומים כל הרוגיה זה שהגיע להוראה ואינו מורה. יוצא שיש שני דברים, יש חיסרון אחד של משהו שאיננו במדרגה המתאימה והוא בכל זאת מתפשט ומתרחב. אבל יש חיסרון שני שמישהו נמצא במדרגה הראויה ובכל זאת הוא לא מרחיב את עצמו. זאת אומרת שיש שני חסרונות שכתובים במקום אחד על אותו עניין בעצמו. כפי שיש מצד אחד בעיה שכן אדם מתרחב לרעה כך יש גם חיסרון שאדם התכווץ והתקטן לרעה. האמת היא שצריך שיראת ה' תהיה לחיים ושהיא לא תהיה רק עניין של התכווצות, אלא שקודם צריכים לתקן וצריכים למרק את עצמו, כדי שיחול עליו הסיוע מלמעלה. ואזי ותגדל הנפש בהתפשטות מידותיו, הנכללים בשש כל המידות, אהבה ויראה והתפארת, ניצוח והודיה והתקשרות הכלי להתכלל עמהם לפני המלך המרומם.

ואחר כל הנ"ל יבוא להתקרב לבחינת האין וביטול הנשמה לפני עילתה ושורשה, כמי שבא לפני המלך עצמו, שמתבטלים כל המידות והרצונות שבו, ולא ניכר שוע לפני דל, כי כולם כאין נגדו. וזה מעלת יחידי הדור, גדולי הצדיקים שזוכים למידה זו, כל איש ואיש לפי

מלמעלה גם על עצם העבודה של הזיכוך, גם על הזיכוך צריך להתפלל שתהיה סייעתא דשמיא. התפילה חשובה גם כדי שאדם ישים את ליבו ורצונו לדברים הללו וכמאמר הרמ"א ז"ל בשולחן ערוך כשיתבונן האדם שהוא עומד לפני מלך מלכי המלכים מיד תיפול עליו יראה וכן הלאה. זה מעגל חוזר, כל דבר שצריך להגיע אליו - צריך להתפלל כדי להגיע אליו ובכל אופן ראשיתו להכניע ולזכך החומר והגוף שלו. השלב הראשון והיסודי הוא זיכוך החומר וכמו שכתוב בפרקי אבות לגבי קניין התורה - מיעוט אכילה ושתייה, מיעוט שינה וכן הלאה. מדיחים את הכלי מבפנים ומבחוץ - זוהי העבודה הבסיסית.

וזהו בחינת יעקב - י' הוא המחשבה, מכניס בהגוף הנקרא 'עקב' באמת לגבי הנשמה, המחשבה צריכה להיכנס עד שבאמת תגיע אל תוך פנימיות הגוף ועד לדרגות הנמוכות ביותר של הגוף שמבוטאים במושג עקב. ועד שאחר רוב יגיעה והשתדלות הרבה ותחנונים מאת השי"ת שזוכה לזיכוך החומר ותאוות הגופני ולטהר את כוח המדמה שלו, ואז יחול עליו רוח יראת ה' לחיים. הוא לא אומר פה שאדם צריך להיות תמיד בהתכווצות, הוא לא אומר שאדם צריך להיות תמיד בהקטנה, אלא הוא אומר שאדם צריך לפעול כדי שכוח החומר וכוח ההרגל וכוח המדמה יעברו תהליך של תיקון. כאשר הם מגיעים לאיזשהו תיקון אז מותר לו אחר כך ללכת הלאה ולהגיע גם לדרגות של "ויגבה לבו בדרכי

**קדושתו ופרישתו וגודל נשמתו ועבודתו
וקירבת חן וחמלת ה' יתברך עליו. ביטול
זה רחוק וגבוה מביטול הראשון כגבוה
שמים מעל הארץ, ואז נקרא ישראל:
יש"ר-א"ל, שמגיע השפע אליו בלי מסך,
ולכן נאמר ביעקב "ובו תדבק" כדאיתא
ברמב"ן.**

מה העניין של יעקב וישראל? המדרגה
הבסיסית היא קודם כל ביטול הרצונות
שבו אדם מכניע את עצמו שלא לתת
מקום לתאוות וללכת, שלא לתת
מקום לדמיונות להתפרץ, שלא לתת
מקום לכל הרציות לצאת החוצה. מה
שהמחבר אומר כאן הוא שאחרי השלב
הזה יש עניין שהנפש גדלה בכל הגודל
שלה, בכל הפוטנציאל שלה ואחר כך
האדם בא לפני הקב"ה ומתבטל לפניו
ביטול גמור, ביטול בבחינה הזו שאל מול
הקב"ה כל הגדולה מתאפסת ונעשית
כאין, אצל הקב"ה הגדול והקטן שווים
לגמרי. המסע הזה מתחיל בביטול
ומסתיים בביטול אבל יש הבדל עצום בין
המדרגה של הביטול הראשון למדרגה
של הביטול השני. זה דומה בצד מסוים
למאמר החכם שהופיע בהרבה ספרים
"תכלית הידיעה שלא נדע", ולכאורה אם
התכלית היא שלא לדעת אז בשביל מה
צריך לשבת וללמוד. אלא נראה שיש
הבדל בין תחילת הידיעה שבה האדם
לא יודע שום דבר, ובין תכלית הידיעה
שהאדם מגיע לדרגה שהוא לא יודע שום
דבר. בשתי הדרגות האדם לא יודע, אלא
שיש הבדל בין חוסר ידיעה של אי-ידיעה
ובין חוסר ידיעה של תכלית הידיעה.

ובאותו אופן כאן: גם הצדיק הגדול שעלה
והתעלה במדרגות העבודה והקדושה
מגיע לנקודה שהוא מבטל את המידות
ואת הרצונות בפני הקב"ה, אלא שזה
איננו דומה לגדר הראשון שבו בן אדם
פשוט מכניע את עצמו. יש דבר אחד שכן
אדם עושה מתוך קבלת עול, הוא פשוט
מכניע את הרצון שלו, הקב"ה אומר לי
כך ואני מנסה להיות באימה ובחרדה,
במיעוט עצמי ובריבוי אור. אבל יש עניין
אחר, מדרגה אחרת שבאים אליה אחר
כך כשהקב"ה נותן לו ומאיר לו ואז הוא

**ראש השנה זה חרדה,
זה אימה, זה יום
של פחד. ודווקא יום
הכיפורים הוא יום
ששייך לטהרה ולניקוי,
סוכות היא השמחה
והרחמים ושמיני עצרת
היא הביטול האחרון.**

עומד כעבד לפני המלך ומתבטל מכוח
עצמו, מכוח רצייתו ותשוקתו.

נאמר זאת כך: סתם אדם משלנו צריך
לשכנע את עצמו שהוא לא גברא רבא

לקב"ה קשה לקרוע את הים? והסבירו שמה שהיה קשה בקריעת ים סוף הוא הקושיה של המלאכים: "הללו עובדי עבודה זרה והללו עובדי עבודה זרה". המלאכים שואלים שאלה פשוטה שאין לה תשובה קלה: למה אלו כאן ואלו כאן. במובן הזה כל העניין של יציאת מצרים זה שהמקבל מקבל לא לפי ערכו ולא מפני שמגיע לו. השפחה היא שפחה וליד השפחה עובר גם איזה בריה שמחזיק את פסל מיכה ש כמו שכתוב במדרש גם כן עבר בים, אז באמת הולכים בים סוף עובדי עבודה זרה אלא שהקב"ה החליט לדלג על כל המכשולים ולהאיר בלי חשבון.

אכן רק לפי שעה, ההתגלות וההארה היו זמניים, הם לא נקבעו אצלנו באופן פרמננטי. **ואחר כך נסתלק ההתגלות הזו, אכן נשאר רשימה**. רושם מזה עדיין נשאר בנשמותינו, זה כל העניין של יציאת מצרים להשיאר את הרושם הזה כדי **ושעל ידי זה יטהרו המידות בגודל עבודתם וימי הספירה וזכו לעמוד הנפש עם הגוף במתן תורה עד כי "נפשי יצאה בדברו"**. כל זה דרך של כסדרו, דרך שמתחילה במתנת ה'.

אולם בתשרי"י - האותיות למפרע, הרי בתשרי מתחילות האותיות בת' ש' ור'. ההיפוך הזה מבטא דרך אחרת, דרך שהשלב הראשון שלה הוא **להכניע את החומר ולזכך את הגוף**. יש מתנה שבאה בדרך הא' ב' לפי הסדר, אבל בתשרי העבודה היא להכין את הכלי כדי שמשהו יוכל להיכנס ואשר זה עיקר עבודתו -

ושהוא לא צדיק ושלא מגיע לו, את כל זה הוא צריך לשכנע את עצמו ובדוחק אם הוא עובד קשה אז הוא מגיע לפי שעה לעניין של לצמצם את עצמו ואת רציותיו. אבל יש מישהו שכבר לא צריך את העניין הזה, מישהו שכאשר הוא לפני המלך אז הוא בטל בביטול גמור והוא לא זקוק לשכנוע עצמי. זה בתמצית ההבדל בין דרגות יעקב וישראל.

והנה בניסן הוא אבי"ב, ואביב מתחיל באותיות **כסדרן א' ב'**, שה' **יתברך הפליא חסדו לנו במצור והרבה שפע א-לוהי על כללות ישראל עד שלילה כיום יאיר, הוא החומר כנפש, וכולם זכו בביטול ודביקות נפלא להשי"ת**, בזמן יציאת מצרים ומתן תורה הקב"ה נתן לישראל באופן כזה שראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל הנביא, השפחה על הים לא הייתה שפחה מיוחדת, היא הייתה שפחה כמו כל שפחה במקום אחר אלא שהקב"ה עשה שיהיה לה ביטול גמור והארה גמורה. לכן הוא מסביר שהמילה אביב מבטאת הליכה לפי הסדר, אותיות כסדרן, מלמעלה למטה, הקב"ה נותן וזה יורד והולך עד שזה מגיע לבני אדם. במובן הזה כל העניין של יציאת מצרים הוא כל כולו נס בתוך נס. הנס הכי גדול של יציאת מצרים קשורה בשאלה שאין לנו עליה תשובה, שאלה שמלאכי השרת שאלו את הקב"ה בקיעת ים סוף. אגב, יש שהסבירו שזה העניין של הביטוי שכתוב בחז"ל שמזונותיו של אדם או זיווגו של אדם "קשה כקריעת ים סוף". ולכאורה מה הקושי הגדול בקריעת ים סוף וכי

אתערותא דלתתא קודם, קודם אני צריך לעשות ולעורר את עצמי ואחר כך יבוא האור מלמעלה.

ומאשר נפגמה הנפש ויצאו החושים והמידות בעוונותינו הרבים חוץ מגבול הקדושה, על כן בעניין גודל התשובה והחרטה והקבלה בלב, ועם זה גודל הרעד והחרדה בכדי שנוכל לקבל עלינו עול מלכות שמים ולקבל אז בכל לבבנו ונפשנו בזיכור הגוף וטהרת הנפש. ובכ"ז צריך גם כן לשמחה ולעורר רחמי ה' מ"ג מידותיו. עד אחר כך גם כן ימי שמחתנו, הוא טהרת המידות ואחר כך עצרת בחינת שבועות שנקרא גם כן עצרת. פר אח"ד - ארוחת ירק, הוא הביטול לרצון ה' יתברך.

הוא מתבסס על המדרש שאומר שכל העניין של סוכות הוא שיש שבעים פרים שהמלך מזמין את כל האורחים ונותנים ארוחות גדולות, אבל ביום האחרון המלך אומר לאוהבו: בוא תעשה בשבילי ארוחה קטנה, ארוחת ירק, זו הבחינה של הביטול לרצון ה' יתברך.

אז בתמצית תשרי הוא בעצם התהליך שהוא תיאר כאן לאורך המכתב. בתשרי המדרגות הולכות מלמטה למעלה: יש קודם כל קבלת אימה ויראה שזה ראש השנה, ואחר כך טהרת הנפש של יום הכיפורים, ואחר כך הוא מגיע לסוכות זה מה שהוא תיאר כאן - הגדלת הנפש בהתפשטות ובהרחבה, ואחר כך הוא מגיע לביטול הרצון הגמור שהוא אומר זה בא בשמחת תורה. זו הדרך מלמטה

למעלה שהוא תיאר אותה קודם לכן. ראש השנה זה חרדה, זה אימה, זה יום של פחד. ודווקא יום הכיפורים הוא יום ששייך לטהרה ולניקוי, סוכות היא השמחה והרחמים ושמיני עצרת היא הביטול האחרון.

נקרא מידה זו א"ב, וגם כן נקרא י"ש - יש מאין. וזהו "ושאבתם" ו' מתחלף ב'י י"ש א"ב מידת תם הוא הופך את המילה "ושאבתם" ליש אב תם. **מים הוא שפיכת הנפש ובטילה כמו מים, מסופיה לרישיה גם כן מים.** מדוע מים זה ביטול? משום שזו מילה שגם אם קוראים אותה מהסוף, היא נשארת אותו הדבר. זאת אומרת: זהו ביטול גמור שאין בו צדדים.

"בששון" - על ידי חמישים שערי תשובה, בינה ליבא. ממעיני הישועה, ש' הוא המות, ו' הוא הלב, ע' - הכבד, שבעים ערקין, ה' הוא הטבע וה' חושים.

והוא מסיים: **תן לחכם ויחכם עוד הוא איכות מרובה נכלל בו, ואין זה מדרכי, מפני ששאר המכתבים שלו לא בנויים על רמזים. רק למען אהבתו ויקרת כבודו, מפני שזה היה מכתב לרבו שהוא היה מן תלמיד חבר שלו ולכן הוא כותב כך. והוא מסיים ואזכה לתשובה שלמה והתגלות אמונה וקבלה שלמה באמונה פשוטה, זו עבודה לפני ה' עם אהובים ורעים, וגם אני מתפלל כך.**

חיי אלול

”

בח"י אלול נולד הבעל שם טוב. אם בוחנים את העניין באופן היסטורי אובייקטיבי, מתברר שבכל הדברים שאמר הבעל שם טוב, אין למעשה שום דבר חדש. אפילו אמירות או מעשים שמיוחסים באופן ספציפי לחסידות או נחשבים טיפוסיים לחסידות, למעשה אינם מיוחדים לחסידות; הם נכתבו ונאמרו עוד לפני החסידות, אלא שאנשים לא הכירו אותם או לא שמו לב אליהם. מה בכל זאת היה הדבר שהתחדש על ידי הבעל שם טוב? תוספת החיות - "יְחִי בָּהֶם", שהיא גם העניין של ח"י אלול.

הבעל שם טוב ניסה להתמודד עם בעיה שיש לנו, היהודים: אנחנו סובלים מכך שיש לנו יותר מדי מילים, יותר מדי תורות ויותר מדי ספרים. יש מילים שכל יהודי דתי מכיר, כמו אהבת ה', יראת ה', גדולת ה'. המילים האלה, שאדם דתי שומע אותן פעמים רבות במהלך חייו, נעשות בשבילו הברות ריקות מתוכן. הוא שומע אותן פעם אחר פעם, והן פשוט נכנסות לאוצר המילים שלו, ולא יותר. השאלה היא אם המילים האלה באמת נוגעות לו?

(התוועדות ח"י אלול תשע"ג, מהספר 'עד בלי די')

”

להחליט על הכיוון

מתוך התוועדות ח"י אלול תשנ"ט בישיבת תקוע

הכול שווה

ש'שית' הוא מלשון השתוות ושוויון; שכאשר אדם עומד מול הקב"ה כל הדברים כולם משתווים, מפני שלעומתו כל הדברים מתאפסים. כשאני עומד בפני הקב"ה, 'השווה ומשווה קטן וגדול', אז הכל - הקטן והגדול, הלמטה והלמעלה - הם שווים. כמו במתמטיקה, שכל מספר, בין שזה אחד או אלף או כמה וכמה מיליונים, כשמחלקים אותו באינסוף, זה שווה בדיוק אותו דבר. ואז, כשהכול שווה, גם כשיש לאדם את הבעיות הפרטיות שלו, את חבילת ה'אוצרות' הקטנה או הגדולה שלו, הוא יכול להתגבר עליהם. גם כשיש לו מעלות ומורדות, שבשביל אדם אחר הם הרים וגאיות שהוא נתקל בהם, הדברים הללו משתווים והולכים. היכולת ללכת כך בתוך העולם היא באותה מידה שה' הוא 'לנגדי תמיד'; ככל שהוא יותר 'לנגדי תמיד' כך אני יכול יותר להיות בתחום של 'שוויוני'.

לכן, השמחה שאנחנו עושים היום והעניין שאנחנו מתוועדים היום היא על היכולת למצוא את הדרך הזו שבה הדברים נעשים באופן של שיוויון. להגיע למדרגה שזה לא משנה, לפעמים אני הולך דרך הדלת, לפעמים דרך החלון ולפעמים אני עולה דרך התקרה וזה באמת לא כל כך

נתחיל בלעשות 'לחיים'. חסידים היו אומרים שעיקר השכרות לא באה מהמשקה אלא מברכת 'שהכל'. כשאדם יודע ש'הכל נהיה בדברו' - וזה כולל את כל הדברים כולם; שמים וארץ, מעלה ומטה, ימין ושמאל - אז אין כל כך הבדל ביניהם, ולכן יכול להיות שהשמים יורדים למטה והרצפה הולכת למעלה והחלונות מסתובבים, ממילא קורה שבן-אדם הולך בדרך והוא שוכח איפה רגל ימין ואיפה רגל שמאל בגלל שהוא שיכור מברכת שהכול. תדעו לכם, זה בדוק ומנוסה, אפשר לשנות מים ולהשתכר. אז מדוע בכל זאת שותים משקה? התשובה שאמרו חסידים היא שאם בן-אדם כבר הגיע עד כדי כך שהוא כבר הבין שהכול נהיה בדברו, אז כבר מגיעה לו כוונת יי"ש רק בשביל הטעם בלבד... אבל האמת היא שהשכרות באה רק מהברכה, וכשעושים את הברכה בכוונה באמת רואים שהכול נהיה בדברו ואין הבדלים בין הדברים. זהו היסוד שממנו מתחילים, וכשמתחילים בזה שהכול נהיה בדברו, הרבה דברים מתיישרים.

באופן דומה, הבעל שם טוב היה מפרש את הפסוק "שויתי ה' לנגדי תמיד",

יכול להיות במדרגה שהוא יכול להגיע השמימה ולא מעבר לים, מפני שלא כל אחד יכול להגיע עד לעניין הזה של מעבר לים. יש בסוף של אותו הפסוק רק הערת שוליים אחת: "כי קרוב אליך הדבר מאוד בפך ובלבבך לעשותו" אילו זה היה סתם קרוב אליך הדבר מאוד, זה היה פשוט. העניין הוא רק שיש את העניין הזה של 'לעשותו'... זה לא נהיה לבד, זה לא נוצר מעצמו, זה לא נולד מעצמו. זה דבר כזה שצריך לעשותו. זה דבר שתלוי בעשיה שלנו, ברציה שלנו, ביכולת שלנו וזה מה שצריך להתאמץ בו.

לאן אני רוצה ללכת

הבה נגיד משהו מעניין של היום הזה. אנחנו יושבים כאן עכשיו ועושים חגיגה מפני שזה ח"י אלול והעניין המרכזי של ח"י אלול הוא איך עושים שאלול יהיה חי. הרבה פעמים הימים הללו, אלול, ראש השנה ויום הכיפורים נעשים זמנים של מרה שחורה, זמנים שבהם אנשים מתיישים ומתחילים להתעסק בעבירות שעשו. ביחס לכך, אמרתי כבר כמה פעמים שכשאדם עבר עבירה והוא יושב ומתעסק בעבירה הזו - אף פעם לא יצא מזה דבר טוב. כמו אדם שנפל לתוך בוך והתלכלך; הוא צריך לחכות עד שהבוץ מתייבש ואז לנקות אותו, מפני שאם הוא ינסה לנקות את הבוץ כשהוא עדיין טרי, במקום לנקות את מעט הבוץ הוא ימרח אותו על כולו. באותו אופן כשבן-אדם מנסה לנקות את עצמו מהחטאים כשהם

משנה - כשאדם יודע את הדבר הזה זה נותן לו את הכוח לעבוד בתוך העולם. תראו, זה נכון שהקב"ה הרבה לנו תורה ומצוות ואף על פי כן, התורה והמצוות אינם אלא סוג של ציוני דרך, ציוני דרך שאינם מראים בדיוק לאן ללכת. התורה והמצוות מסמנים לי גבולות. יש בכלם נקודות שאנחנו צריכים לעבור בהן ויש נקודות שאנחנו צריכים להימנע מהן, אז זה סוג של סימון כמו סימונים של כבישים: כאן יש דרך, כאן צריך לעבור, כאן יש מהמורה, מכשול, מפולת או שדה מוקשים שבהם צריך לא לעבור. אבל בסך הכול כשאנחנו מדברים על הדרך של אדם בחיים, בין קטן ובין גדול, מסתבר שבדרך יש כל הזמן בעיות. יש את מה שכתוב במקרא "דרך נשר בשמים" - דרך נשר בשמים היא יחסית פשוטה. יש "דרך אוניה בלב ים" - זו גם כן דרך פשוטה משום שהיא הולכת ישר. אבל יש גם דרך "נחש עלי צור" שזו דרך שאף פעם לא הולכת ישר, הנחש מעצם טבעו לא מסוגל ללכת ישר, אין לו רגליים כדי שילך ישר אז הוא צריך להתפתל. כל הדרכים הללו, הן סוגים של דרכים שאדם עובר בחיים. יש אנשים שיש להם את ההתנשאות ואת ההתרוממות שהם יכולים להיות כמו דרך נשר בשמים. לעוף ישר למעלה. ויש כאלה שיש להם לפחות דרך רחוקה שהיא כמו דרך אוניה בלב ים. אבל בדרך כלל אין לנו את הבהירות הזו. זה מעין מה שכתוב בפרשת השבוע: "לא נפלאה היא ממך ולא רחוקה הוא, לא בשמיים הוא לאמור מי יעלה לנו השמימה". לא כל אחד

עדיין טריים, אז לפעמים יוצא שהוא יושב וחושב על העבירות שהוא עבר, וכך הוא חוזר ונהנה במחשבתו מכל עבירה ועבירה, ומעבר לזה הוא נכנס ושוקע עוד יותר בתוך העבירות. מתי בן-אדם יכול לשבת ולהרהר בעבירות שלו? אחרי שהן "מתייבשות", אחרי שהן מפסיקות להעסיק אותו. כשהעבירות מפסיקות להיות בשבילו עניין לענות בו, אז הוא יכול לשבת ולדון בהן, לטפל בהן ולתקן אותן. כשהוא נמצא בתוך הרפש הוא לא צריך להתעסק בזה.

גם בחודש אלול לפעמים נוצר מצב כזה; תוקעים, תוקעים, תוקעים; אומרים, אומרים, אומרים; שוקעים בתשובה ובמעשים טובים, במוסר ובמצות, ומה שנשאר, גם מהתקיעות גם מהאמירות וגם משאר העניינים, זה שנוצרת מין תאוה למרה שחורה. לא די שהאשכנזים לא הסתפקו בימי בין המצרים של הספרדים, שבוע שחל בו תשעה באב, ומרחו את ימי בין המצרים לשלושה שבועות, לא די שכלל ישראל הוסיפו לזה עוד שבעה שבועות של ספירת העומר, שלא שרים ולא צוחקים בהם - מוסיפים גם את חודש אלול שיהיה חודש שלם של מרה שחורה, ומוסיפים גם את ראש השנה שיהיה יום עם עוד יותר מרה שחורה, שלא לדבר על יום הכיפורים שבו מייללים כל הזמן. וכך יוצא שבן-אדם נמצא כל כולו בתוך בוץ.

ח"י אלול עושה, קודם כל, שאלול יחיה. כתוב בספרים שיש כמה וכמה ראשי

תיבות וצירופים של אלול: יש, למשל, צירוף אחד שיש בו ספק אבל גם תקווה: "לולא האמנתי לראות בטוב ה' בארץ חיים". זהו סוג אחד של אלול שנותן לאנשים תקווה; אמנם עדיין לא הגעתי לכל מה שצריך להגיע, אבל בכל זאת 'האמנתי לראות בטוב ה' בארץ חיים'. יכול להיות שעכשיו אני לא נמצא במקום הנכון אבל אני אגיע למקום הנכון. אבל יש גם צירוף של אלול שבאמת קשור לשאיפה שאלול יחיה - הצירוף "אני לדודי ודודי לי". זהו אלול שהוא זמן של קרבה, זמן של השבה.

יתר על כן, יש אנשים שחושבים שכלל שאדם נהיה יותר ירא שמים הוא צריך להיות אדם יותר גרוע, פחות סימפטי, פחות בן-אדם, ושכשאדם נראה כמו כלב מוכה אז הוא יכול להרגיש שהוא הגיע לשלמות שבגדר האפשר. המחשבה הזו, אגב, מוזכרת בספר מלאכי, "אמרתם: שוא עבד אלוקים, ומה בצע כי שמרנו משמרתו וכי הלכנו קדורנית מפני ה'" - כלומר, אדם ירא שמים הוא זה שהולך קדורנית ויש לו כאב ראש, כאב בטן והוא נראה כמו מישהו עם כאב שיניים. אנשים כאלה שואפים להתנהג כך בחודש אלול ואם הם ממש יראי שמים - הם מוסיפים לפניו ולאחריו עד שזה נמשך כל השנה כולה.

האמת היא ש"ללכת קדורנית מפני ה' הוא בעצמו עניין מאוס, מפני שכמו שכתוב בספר יחזקאל, ומוזכר גם בתפילות של יום הכיפורים: 'כי לא

החיים, אלא הוא גם "מלך חפץ בחיים" ולכן הוא רוצה שנחיה לפניו ולא שנמות לפניו. אז אמנם אלול צריך להיות אלול ועשרת ימי תשובה צריכים להיות עשרת ימי תשובה וכך הלאה, אבל את כל הדברים האלה, אפילו את התשובה, בן-אדם צריך לעשות בשמחה.

כתוב שח"י אלול הוא 12 ימים לפני ר"ה, וכך יש יום לכל חודש, כך שכל יום נועד לעשות תיקון לחודש אחד. אלא שלא התברר אם זה תיקון לשנה הזאת או תיקון לשנה הבאה. לגבי השנה שעברה, אני בטוח שכולם עשו בשנה שעברה רק מצוות ומעשים טובים. הרי סוף סוף אדם מישראל איננו שייך בעצם לעבירות של ממש, כאלה שבזוהר קוראים להם 'שדים נוכראין' - זה בעצם לא שייך לישראל. מה ששייך לישראל הם מה שנקרא בזוהר 'שדים יהודאין' - שדים יהודיים. שדים שיש להם זקן ופיאות, תפילין וטלית קטן. גם בגמרא יש תיאור של כל מיני שדים שהם תלמידי חכמים מופלגים שעוסקים בתורה תמיד, ובכל זאת הם שדים. הם נקראים 'שדים יהודאין', מפני שאפשר להיות עם זקן ופיאות ולעשות את כל מה שצריך ועם זה לא להיות בן-אדם אלא מזיק. הרמב"ן קורא לאדם כזה 'נבל ברשות התורה' - הוא עושה הכל לפי השולחן ערוך עם כל הפרטים והוא עדיין לא בן-אדם. דבר כזה הוא אפשרי מפני שכשלוקחים את השו"ע ומוציאים בו את כל מה שמותר ואת כל מה שאסור, מתברר שבאמצע יש הרבה מאוד דברים ובתוך הדברים

אחפץ במות המת' - הקדוש ברוך הוא לא רוצה שכולם ימותו, ('המת' כאן הוא רשע, מפני שרשעים בחייהם קרויים מתים). אם הקב"ה היה רוצה שכולם ימותו, יש לו דרכים לעשות את זה; הוא עשה את זה פעם אחת והוא הבטיח שהוא לא יעשה את זה עוד פעם. הוא לא חפץ במות המת, 'כי אם בשובו מדרכו וחי' - הוא רוצה שהוא יהיה חי ולא מת.

ח"י אלול עושה, קודם כל, שאלול יחיה. כתוב בספרים שיש כמה וכמה ראשי תיבות וצירופים של אלול: יש, למשל, צירוף אחד שיש בו ספק אבל גם תקווה: "לולא האמנתי לראות בטוב ה' בארץ חיים". זהו סוג אחד של אלול שנותן לאנשים תקווה

זה כל העניין שאנחנו מכנים את הקב"ה - 'אלוקים חיים', שהוא לא רק מקור

עבר - זה לא כל כך חשוב, ולא שהוא יושב וחושב על כל המצוות שהוא מתכוון לעשות שזה גם כן, או שהוא יעשה או שהוא לא יעשה. העניין של חודש אלול הוא שבן-אדם עושה כמו שאומרים בסליחות - 'נחפשה דרכנו ונחקורה' - כלומר, שאדם בוחן את השאלה 'לאן אני הולך'? אני הולך ועושה כל מיני דברים, דברים טובים ודברים פחות טובים, ואחרי כל הדברים האלה שאני עושה, אני צריך לבדוק לאן אני הולך. בן-אדם צריך למצוא את את הקואורדינטות שלו, לאן הוא הולך עם החיים שלו? כל החיים הוא הולך לישון וקם מהשינה, ממלא את הכרס ומרוקן את הכרס, יש סטטיסטיקות לגבי כמה לחם אדם אוכל וכמה מים הוא שותה במהלך החיים, וכמו שאומר רבי נחמן, מכל מה שיוצא מבן אדם היה אפשר לעשות הר גדול, בגדר של מועט המחזיק את המרובה, שאיש קטן כזה יכול לעשות הר כזה של זבל, וזה דבר שכל אחד מסוגל לעשות, לא צריך בשביל זה להיות לא חכם ולא צדיק. אבל מעבר לזה יש הבעיה של הקואורדינטות - לאן, בסופו של דבר, בן-אדם הולך. השאלה היא לא מה אדם עושה ברגע נתון אלא לאן הוא מתכוון ללכת בכל החיים שלו. ואת העניין הזה אי אפשר לתקן על ידי טקסים או מעשים חיצוניים. אדם צריך לנווט את עצמו לכיוון שאליו הוא בעצם הוא הולך, ובעניין הזה אדם בהחלט יכול להחליט החלטות; הוא יכול להחליט לאן הוא מתכוון לפנות ומה הוא רוצה להפיק מתוך החיים האלה.

האלה אדם יכול להיות בגדר של מזיק ולא בגדר של בן-אדם. כמו שסיפרה לי פעם אישה אחת, שאבא שלה היה שם תפילין על הראש של הסוס; האמת היא שיש עוד אנשים כאלה שמניחים תפילין על הראש של הסוס, אלא שהם לא יודעים שזה ראש של סוס, הם חושבים שזה ראש של בן-אדם. יש אדם שכל החיים שלו הם חיים של סוס - הוא אוכל, שותה, רובע, ואלה הם כל החיים שלו. אז כשבין לבין גם שמים לו תפילין על הראש - האם הוא הופך לסוס קדוש? לא, הוא בדיוק אותו סוס שהוא היה קודם, זה רק היה ביזיון לתפילין.

האמת היא שסוסים פשוטים עם ארבע רגליים הם יצורים הגונים מאוד, ובפרק שירה כתוב מה השיר שהסוס שר לקב"ה. הבעיה היא שלהיות בן-אדם זו משימה יותר קשה ומורכבת, ובשביל זה צריך לעשות מאמץ. ומצד מסוים אדם צריך לחשוב על מה שכתוב "כי מי הוא זה ערב את ליבו לגשת אליי" - האם כל אחד יכול לפנות לקב"ה? איך זה שכשפונים למישהו שהוא זנב פרעוש קטן אז פונים אליו בתואר "כבודו", וכשפונים לקב"ה אז אומרים לו "אתה, אתה, אתה"? איזה מין 'מחותן' של הקב"ה אני? מה יש בינינו שמביא לכך שאני יכול לקרוא לו 'אתה'? זו מחשבה בסיסית, לא מחשבה של מרה שחורה אלא מחשבה של להתחיל להיות בן אדם.

כל העניין של חודש אלול הוא לא שבן-אדם עושה תשובה על העבירות שהוא

כשבן אדם רוצה להיות חסיד הוא רוצה להגיע למדרגה באמת גבוהה מאוד. וזה דבר טוב שאדם רוצה להגיע למדרגה גבוהה, כי 'תפילה עושה מחצה' - משאלה טובה וכוונות טובות עושים חלק מהמציאות של בן-אדם. כשאדם רוצה להיות בעל הבית הגון - סופו להיות בעל הבית אבל לא הגון. אבל אדם שאומר 'אני רוצה להיות מלאך' אז הוא אמנם לא יהיה מלאך אבל הוא יהיה לפחות משהו דומה וקרוב לזה. כשלבן-אדם יש חלומות גדולים, כשהוא רוצה להגיע למעלה מעלה, אולי הוא לא יגיע לסוף הדרך אבל הוא הולך בדרך שעולה לשמים, ואם הוא לא גומר את כל הדרך אז אולי הקב"ה יצרף לו את הכוונות הטובות. אם בן-אדם באמת רוצה להגיע השמימה, אם הוא לפחות מכוון את עצמו למעלה, אז ייתכן שכל הדרך לא תעלה בידו אבל מקצתה תעלה בידו.

וככל שהרצון גדול יותר, כך הוא יגיע רחוק יותר. בעניין הזה כתוב בספר תהילים "פתח פיך ואמלאהו". זה גם מה שהקב"ה אומר למשיח: "בני, שאל ממני ואתנה גוים נחלתך ואחוזתך אפסי ארץ" - 'שאל ממני, בני, שאל, אם אתה כבר מבקש אז אתה הרי מבקש ממי שבידו לתת - תבקש ממנו את הדברים הגדולים!'. אם הבן הזה, המלך המשיח, היה רוצה את ארץ ישראל בגבולות החלוקה, אז הוא יקבל את ארץ ישראל הזאת. אם בן-אדם אומר שהוא רוצה להיות מסתפק במועט אז הוא אולי יקבל את זה...

בסופו של דבר, מסתבר שבדרך של אדם בחיים, בין קטן ובין גדול, יש כל הזמן בעיות מפני שכמו שאמרת: דרכם של רוב בני האדם בחיים היא 'דרך נחש עלי צור' - דרך עקלקלה ופתלתלה, הם עולים ויורדים, מסתובבים ומחפשים לאן צריך ללכת. ולכן אדם צריך לפחות לקבוע לעצמו לאן הוא צריך ללכת.

בחודש אלול ראוי לא לחשוב על עבירות, משום שזה לא מביא תועלת, ולא צריך להחליט החלטות טובות שבין כה וכה לא מקיימים. מה שצריך לעשות זה דבר אחד שהוא באמת חשוב: שבן-אדם יקבע לעצמו לאן הוא רוצה להגיע.

חג של חסידים

ח"י אלול הוא חג של חסידים. איך אפשר לקרוא לבן-אדם חסיד? הרי המדרגה של 'חסיד' היא מדרגה גבוהה ויש יחידים בדורנו שראויים לה. אלא שכמו שבן-אדם אומר לדוגמא: "אני נוסע לתל אביב", אף על פי שכרגע הוא נוסע למוצא או למקומות אחרים, ורק כשהוא נמצא במרחק של קילומטר אחד מתל אביב הוא באמת נוסע לתל אביב. הנקודה היא שכאשר בן-אדם אומר 'אני נוסע לתל אביב' הוא מתכוון לומר 'אני רוצה להגיע לתל אביב, אם אני אגיע זה תלוי בחסדי שמיים, אבל אני יודע מה הכיוון שלי'. באותו אופן, כשבן-אדם אומר שהוא חסיד זה לא אומר שהוא כעת חסיד, אלא רק לאן הוא רוצה להגיע.

על ראש השנה דרשו את הפסוק "מדוע לא בן בן ישי גם תמול גם היום אל הלחם" - 'מדוע לא בא בן ישי?' והתשובה היא - 'גם תמול וגם היום' - גם אתמול ביום הראשון של ראש השנה וגם היום ביום השני של ראש השנה "אל הלחם" - ביקשתי שתהיה לי פרנסה; הייתי יכול לבקש על בן ישי ולא ביקשתי. למה? כי אני בריה קטנה, בן-אדם קטן והגון.

כשהייתי ילד היה לי חבר שהיה מהתלמידים הטובים והוא היה אומר על הציונים במבחנים: "מספיק זה מספיק!" העניין הוא שיש אנשים לא רק בגיל הזה שאומרים מספיק זה מספיק. 56 זה לגמרי מספיק לי, עברתי וזה מספיק לי. זה לא אומר שישלחו אותו לגיהנום אבל תארו לכם שישלחו אותו לגן עדן! קודם כל כשיכניסו אותו לגן עדן, לא יהיה לו דבר גרוע מזה. תארו לעצמכם איזה יהודי, אדם הגון ואפילו שומר מצוות פחות או יותר. ואז תגידו לו מה נותנים לו בגן עדן: 'צדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם' יושבים ולומדים תורה ו'נהנים מזיו השכינה'. האיש הזה, כשהוא יושב בעולם הזה חצי שעה ולומד הוא כבר מתפקע משעמום. תארו לעצמכם שמבטיחים לו שהוא ישב עם הגמרא וילמד תורה לעולמי עד ולנצח נצחים! אז לא צריך לשלוח אותו לגיהנום, יותר כדאי לשלוח אותו לגן עדן, הוא יבקש לעבור למדור אחר שלפחות יהיה יותר מעניין. עכשיו לא ישלחו אותו כי הוא היה שומר מצוות, הוא היה ירא שמים, הוא לא חילל שבת, הוא לא עבר על שניים

שלושה לאווים של עשרת הדברות. הוא הולך ישר לגן עדן, וזה יהיה העונש שלו, לא השכר שלו, ששולחים אותו לגן עדן. אלא מה? כשבן-אדם רוצה דברים אחרים, כשהוא שואף לדברים אחרים, אז ממילא יש משהו באותו בן-אדם.

האם בן-אדם ששואף לדברים גדולים מגיע אליהם? לא בהכרח, אבל כשהוא מנסה להגיע יותר גבוה ולמעלה, אז לא רק שתפילה עושה מחצה, אלא העניין של הכיוון משפיע עליו. האיש שמטפס בשיניים ובציפורניים, שמחפש לטפס מעלה, הוא יכול להגיע גבוה יותר. ולעניין הזה אין בעצם גבול אלא במידת הרצון שיש לבן-אדם עד איפה הוא היה רוצה להגיע. וכשבן-אדם רוצה להגיע למעלה, הוא יכול להגיע למעלה.

בכל הדברים ששייכים הן לרוחניות, הן למצוות, הן למעשים טובים, אסור לבן-אדם להיות מסתפק במועט. זו עבירה גדולה להיות מסתפק במועט. זו יותר מעבירה, זו טיפשות. שבן-אדם אומר 'די, מספיק לי, קיימתי, מה חובתי ואעשנה, אני קיימתי את סעיף א', ב', ג', ד'". בסימנים הראשונים בשולחן ערוך יש הלכות בית הכיסא, יש אנשים שכל חייהם שייכים בהלכות הללו. הוא יודע במה מקנחים וכיצד מקנחים ושם הוא נשאר, במדרגה הזו, זה העולם שלו.

אם לומר באופן אחר: יש את האנשים של דוד המלך, אנשים שכוללים כל איש צר ומצוק, קשה נפש וקשה רוח.

להתחיל אבל מצד אחר אין דבר קשה כמו להתחיל. בפרט שהדבר הזה הוא לא מקובל על הבריות. אחד היה אברהם וירש ארץ. בן-אדם צריך להיות מסוגל להיות במדרגה של אחד, גם כשיש מולו עולם שלם עוין ולא ידידותי. עולם שלם עוין ואני מסוגל להיות 'אחד היה אברהם' אני הולך בדרך האמת ואני מוכן ללכת בה.

יצחק הוא מדרגה אחרת, מדרגה של מי שיכול להמשיך. זה קשה מאוד, אולי יותר קשה מלהיות אברהם. להיות אברהם, יש בזה איזה חסד נעורים, חסד ההתחלה, חסד החידוש. להמשיך הלאה ולמשוך את העול, לא ביום הראשון שבו הכול יפה אלא ביום השני והשלישי והשלוש מאות - למשוך הלאה ולא ליפול. זהו כוח אחר, כוח של עמידה. זו לא תמיד אותה דרישה מעיקרה, להיקרע ממולדתך ומבית אביך, אבל זה הרבה פעמים דורש מבן-אדם לקרוא לעצמו את הכתובות 'אל הארץ אשר אראך' שיכולה להיות רחוקה מאוד, ויכולה להיות קשה מאוד. כשבן-אדם מגיע למעין ההתחלה הזאת הוא צריך לדעת להמשיך. ההמשך הוא קשה, אם ההתחלות הן קשות האמצע הוא הרבה יותר קשה. לא מפני שאני צריך לבקוע דברים אלא מפני ששום דבר לא מתרחש ואני צריך להמשיך לעשות את העבודה עוד פעם ועוד פעם להמשיך לעשות את העבודה. טוענים שלזוגות נשואים אחרי שבע שנים יש שבר ואז הרבה פעמים הם מתגרשים, למה? מפני שבהתחלה היה חסד נעורים

ויש אנשים שהיו רוצים הרבה יותר. וכל מי שהולך ומנסה להתנשא, אז מובטח לו, וזו הבטחה שכתובה בתורה, ושנויה בנביאים ומשולשת בכתובים, כתובה במשנה וכתובה בגמרא, שכל מי שמנסה ללכת למעלה, פותחים לו. פותחים לו, אלא שהוא צריך לנסות. לוקחים בן-אדם ופותחים לו את הדלת, אבל להכריח אותו להיכנס, אף אחד לא יכול. אז יש דלתות פתוחות, ובדלתות האלה צריך להגיע למעלה. ואסור חלילה להסתפק במה שיש לו. אם מישוה רוצה לנצל את המידה הטובה של להסתפק במועט שיעשה את זה בדברים הגשמיים שלו. בדברים הגשמיים בן-אדם לא מחויב לעשות הרבה ולהשתוקק הרבה. בדברים הרוחניים אין קצה לדבר הזה.

מעשי אבות

כתוב בתנא דבי אליהו 'חייב כל אדם לומר מתי יגיעו מעשי למעשיי אבותי אברהם, יצחק ויעקב'. האם כל אחד יכול להיות אברהם, יצחק ויעקב? התשובה היא שלפחות כל אדם צריך להשתדל להיות כמותם. אני רוצה להסביר מה זה אברהם, יצחק ויעקב בפשטות. אברהם הוא זה שמתחיל ובוטח באלוקים, שמעז להתחיל לעשות דברים חדשים. זה קשה מאוד. לכן אנחנו אומרים 'מגן אברהם' מפני שלהתחיל דברים זה דבר קשה מאוד. מצד מסוים אין דבר קל כמו

ואחר כך יש שעמום. וזה הוא הזמן שאנשים צריכים לעבוד עליו. זמן שבו לא הכול יהיה ניסים גדולים ולא הכול יהיה פלאים ולא בכל רגע אני אראה אור חדש על ציון, אבל אני צריך להיות מסוגל להמשיך גם כשזה לא בדיוק הולך. אני צריך להיות מסוגל למשוך את העניין הזה כי זו היא הנקודה, החוליה המקשרת ששומרת את הכול.

אחר כך צריך לא להישאר בעניין הזה. צריך להתחיל ולבנות דברים חדשים. ואת זה אני אומר לכולכם - ליראי השם הגדולים וליראי השם הקטנים: צריך לבנות את מה שאין ליראי השם: יש בית אהרן, יש בית הלוי אבל אין בית יראי השם. בשביל זה יש בית יעקב. אז לבנות להם בית, לבנות לא רק המשך אלא לבנות דברים יותר גדולים. אסור להישאר איפה שהייתי, מי שלא עולה - יורד. זהו כלל גדול, וזהו המבחן שצריך כל אדם לבחון את עצמו: לא רק אם לא נפלתי, אם לא עשיתי היום עבירה חדשה אלא האם עליתי למעלה, האם היום היה יום טוב יותר מאשר אתמול. אם הוא לא היה טוב יותר מאתמול, פירושו של דבר שהוא היה יום ריק, פירושו של דבר שאני צריך לנסות לעשות דברים עוד יותר גדולים, דברים יותר נועזים, יותר יציבים.

וזה מה שכתוב 'מתי יהיו מעשי למעשה אבותי אברהם, יצחק ויעקב' - זאת אומרת צריך לפחות לנגוע בזה. אם לא להיות זהה אז לפחות לנגוע בזה. שוב, אני אומר את זה גם ליראי השם הגדולים

שהם כבר למעלה מכל המדרגות, גם ליראי השם הקטנים שעדיין רוצים ללכת הלאה - לא להסתפק במועט ולפחות לרצות לעשות דברים גדולים. ולדעת גם לקבל על הראש ולספוג מפלות ועוד מפלות ועוד מפלות. 'שבע יפול צדיק', שבעים ושבע יפול צדיק ועדיין 'קם' - זה חלק מהעניין הזה של להיות צדיק. זה לא להיות זה ששום דבר אף פעם לא קורה לו אלא להיות זה שיכול לקרות לו הכול והוא עדיין נשאר. זו בעצם הנקודה של המבחן.

וזו גם בעצם הנקודה ששייך לדבר עליה היום, לא התכוונתי חלילה לדבר דברי כיבושין לחודש אלול אבל אם בן-אדם צריך לעשות משהו בחודש אלול, זה לא לשבת ולחשוב כמה פעמים עשיתי עבירה פלונית וכמה פעמים עבירה אחרת. צריך לשאול שאלה והשאלה היא לאן אני הולך וזה אני יכול להחליט, לאן אני רוצה ללכת, לאיזה כיוון אני רוצה ללכת. אני יכול לפחות לכוון את פניי לדרך העולה בית-אל. יכול להיות שאני לא אגיע אבל אני יכול לפחות להגיד: התחלתי ללכת, ייתן לי הקב"ה את הכוח, ייתן לי את החיים. אז אני אגיע, יכול להיות שאני אגיע לשם בריצה ויכול להיות שאגיע בהליכה, אני צריך להיות מוכן להגיע לשם גם בזחילה אבל אני רוצה להגיע לשם.

וזה מה שעושים בח"י אלול, כדי להחיות את הדבר הזה. כדי לא להשאיר אותו ברקע של דברים בטלים, של עניינים

כמעט בטעות לביקור אצל הרבי הראשון מצאנז שהיה מהרבה בחינות איש יוצא דופן. אחרי זמן הוא חזר לביתו והוא הגיע למצב שכל מה שהוא היה אוכל הוא היה מקיא, הוא פשוט לא יכול היה לעכל שום דבר, עד שהוא הגיע לסכנת נפשות. הלכו לרופאים כמובן והרופאים לא הצליחו למצוא שום דבר, הלכו לרופאים יותר גדולים ולא הועיל. בסוף אמרו, אם הרופאים לא מועילים אולי נלך אל הצדיק. והצדיק אמר ככה: האיש הזה הרי היה אצלי והוא טעם מהשירים שלי, אחרי שהוא טעם מהם הבטן שלו כבר לא יכולה לעכל טריפות ואין לו עצה אלא שיכשיר את המטבח ויתחיל לאכול כשר ואז הבטן תוכל לסבול את זה. לאותו אדם לא הייתה ברירה, הוא יכול היה להחליט או למות או לאכול כשר, אז הוא החליט לאכול כשר ואז הוא הבריא. אז אני מקווה שהאוכל הזה שאכלתם כאן שתהיה לו סגולה כזו שהוא לא ייתן לאנשים מנוחה, שלא ייתן מנוחה לא בהקיץ ולא בחלום, שייתן לאנשים רק לעלות למעלה...

כאלה של אנשים שבוכים יותר או בוכים פחות. לא הבכייה עיקר אלא ההחלטה עיקר. לא הכוונות ולא העניינים הטובים אלא שבן-אדם מכון את עצמו לאן הוא רוצה ללכת, לאן הוא רוצה להגיע, מה הוא רוצה לעשות עם החיים שלו ואת זה אני יכול לעשות בין שאני בן שלוש עשרה ובין שאני בן שבע עשרה ואפילו כשאני בן ארבעים. זה יותר קשה עם הזמן, אבל אפילו כשאדם בן 54 עדיין יש לו תקנה. בדיוק דיברתי בפני אנשים זקנים שהיו בני שבעים ואמרתי להם שעדיין בן-אדם יכול לעשות שינוי בכיוון, הוא עדיין יכול לכוון את עצמו בכיוון אחר. הוא יכול להגיד "ריבוננו של עולם, אם תיתן לי עד מאה ועשרים אני אספיק לעשות משהו. לא תיתן לי? אז לפחות אני יכול להגיד שאני מצדי כיוונתי את עצמי לדבר הזה".

אני יודע שזה יותר קשה ככל שבן-אדם נעשה יותר ירא שמייים, יותר קשה לו. ככל שבן-אדם נהיה יותר צדיק יותר קשה לו, ככל שבן-אדם מדבר יותר לאחרים יותר קשה לו. ועדיין, אדם כשהוא נהיה צדיק, כשהוא מדבר לאחרים, הוא עדיין צריך לדבר לעצמו ולהגיד "ברנש פלוני, עדיין אתה צריך להיות בן-אדם"

אז בשביל זה עושים את הדבר הזה, יושבים ומתוועדים ושותים ואוכלים כל מיני דברים. והכוונה היא שזה יכנס פנימה, שהאוכל הזה תהיה לו סגולה אחת, שהוא יכנס לפחות כמו המים המאחרים, שיכנס ויאכל את בני המעיים. אסיים בסיפור: סיפרו פעם שמישהו הגיע

ימי ההתחמם והסליחות

” מטרת הסליחות היא לקחת אנשים שבמשך שנה שלימה התפללו ואמרו מה שאמרו, ולהעיר אותם. כאשר אנחנו משכימים בשעה לא רגילה ואומרים נוסח שאנחנו לא רגילים אליו, אנחנו מנסים להתעורר ולהיזכר מה בעצם אנחנו עושים כשאנחנו מתפללים.
(שיחת הכנה לסליחות, תשס"ו)

בסליחות, וגם בתפילות ששייכות לימים אחרים, יש חלק אחד שלא בהכרח עוסק בחטאים שלנו, אלא בצד אחר של היחסים בינו ובין הקדוש ברוך הוא. הרי לכל אחד מאיתנו יש את הצרות שלו: המחלות, הייסורים, החובות וההסתבכויות. מעבר לצרות של כל אדם פרטי, ישנן גם הצרות וההסתבכויות של הכלל היהודי, שהן הרבה יותר גרועות.

בחלק האחר של הסליחות, אדם בא לקדוש ברוך הוא ואומר לו: מה דעתך שגם אתה, בסיום השנה, תגיד סליחה? הרי אתה היכית אותי ובעטת בי כל השנה. הוכינו, הושפלנו, הובסנו ונבעטנו, פעם ועוד פעם ועוד פעם - לפעמים באופן פרטי, והרבה יותר מזה ככלל. "הביטה, דל כבודנו בגויים, ושיקצונו כטומאת הנידה" - ראה איך אנחנו עומדים, ראה איך מבזים אותנו - לא רק על מעשינו שלנו ועל הווייתנו שלנו, אלא גם מפני שאנחנו שלך. הסתכל על כל הדברים הללו. אמנם, אנחנו לא יכולים לעשות את כל התיקונים על כל החטאים שלנו, אבל אתה הרי בעל הבית ואתה יכול לעשות איזשהו תיקון. ואז אדם אומר לקדוש ברוך הוא: בוא נעשה התפייסות לכבוד סוף השנה. לפני שאנחנו מגיעים לראש השנה - בוא נתפייס: אני אבקש ממך סליחה שהתנהגתי כמו חזיר, ואתה תבקש מאיתנו סליחה שאתה נהגת איתנו לא באופן הראוי.

בין אם מגיע לנו או לא מגיע לנו לקבל מכות כאלה - על כל פנים, אנחנו לא מסוגלים לזה. לפעמים לוקחים אבא על התעללות בילד שלו. הטענה כלפיו היא: גם אם מגיע לילד לקבל מכות, לא ככה מתנהגים עם ילד קטן. כך אנחנו אומרים לקדוש ברוך הוא: הסתכל עלינו - האם אנחנו מסוגלים לקבל את כל המכות האלה? הרי לא מדובר באיש זר שמעניש אותנו או במין מכונה אוטומטית, אתה הרי אבינו. ככה מתנהגים לילד?

(שיחת הכנה לסליחות)

לבכות לה'

שיחת הכנה לסליחות, מוצאי מנוחה תשע"ה

לפני הימים הנוראים

אנחנו אומרים סליחות שנה אחר שנה, ובכל שנה עולה השאלה: מה, בעצם, אומרים בסליחות? יש אנשים שמתחננים בסליחות, יש אפילו כאלה שמזילים דמעות בסליחות, אבל מה, בעצם, אנחנו אומרים בהן? אפשר להבין פחות או יותר את המילים של הסליחות, קשה יותר להבין מה אנחנו עושים כשאנחנו אומרים סליחות. מה העניין של הסליחות?

נראה שלסליחות צריך להתייחס לא כדבר שעומד בפני עצמו אלא כהכנה והקדמה לקראת הימים הנוראים. מה פירוש השם 'הימים הנוראים'? לא תמיד אנחנו מבינים את המשמעות של המילים הללו כראוי; אמנם כמו בלשוננו גם במקורות אפשר למצוא את המילה 'נורא' במובן של מפחיד, ואולם הימים הנוראים אינם ימים מפחידים או ימים איומים. המובן של הביטוי 'הימים הנוראים' הוא כמו המובן של מה שאומר יעקב אבינו - "מה נורא המקום הזה". 'נורא' בפסוק הזה הוא לא מפחיד אלא גדול ונשגב. זה גם עניינו של ה'נורא' בתפילה - "הגדול הגיבור והנורא", ובעצם כמעט בכל מקום שאנחנו מזכירים את המילה הזו. הנורא

הוא הגילוי הנשגב. ומתוך כל החגים של השנה - שלכל אחד מהם יש אופי משלו - ימי תחילת השנה, הם הימים הנוראים, הימים שמלאים בהוד.

השגב של הימים הללו מתבטא גם בתכנים שלהם. בעשרת ימי תשובה בכללם אנחנו מזכירים את מלכות ה' שוב ושוב, אנחנו ניגשים אל המלך, פונים ומדברים אליו. ושוב, איננו באים אליו משקשקים מפחד, בהרגשה של 'איך אפשר לגשת אליו, הלא הוא יודע את כל העבירות שעשינו'. אלה לא הדברים שאנחנו אומרים בתפילות של הימים הנוראים. אנחנו מזכירים את המלך ופונים אליו מתוך הרגשת השגב. ראש השנה הוא החג של מלכות ה', של גדולת ה', והתפילות בו הולכות מדרגה לדרגה, עד לשלוש הברכות שנאמרות עם ומסביב לתקיעות - מלכויות, זכרונות ושופרות, ברכות שעוסקות בדיוק בעניינים הללו. וגם יום הכיפורים הוא יום נשגב, יום שבו הקדוש ברוך הוא בעצמו נכנס לתוך העולם ויוצר עבורנו את הסליחה והכפרה. וכאן יש להעיר: למרות הקשר של יום הכיפורים לתשובה, האמת היא שתמציתו של יום הכיפורים איננה התשובה; את התשובה צריך

לעשות בחודש אלול. ובכלל, למרות העיסוק בחטאים יום הכיפורים איננו יום של עצבות. פעם ביקשתי מהרופא שלי, שידעתי שמוצאו מאלזס, שישיר לי את ה'על חטא' בנוסח שלהם. מתברר שאת ה'על חטא' הם שרים בניגון של מארש, ניגון מרשים, מאד מעורר ומאד שמח, שאין בו שום שמץ של עצבות וגם לא הרבה חרטה. והאמת היא שגם במקומות שלא שרים בהם את ה'על חטא' בניגון שמח כזה, ה'על חטא' הוא עדיין לא כל כך 'על חטא' של יללה, שהרי אומרים אותו תשע פעמים, והרי אי אפשר ליילל תשע פעמים.

בכל הימים הנוראים, אם כן, אנחנו עוסקים בדברים גדולים ונשגבים מאד. אנחנו עוסקים בגדולת ה' ומרגישים אותה - גדולתו מצד הממשלה שלו בעולם, ובכך שהוא דן ורושם וגוזר את כל חיינו בהווה ובעתיד. אלה דברים נשגבים מאוד.

מה המקום של הסליחות בתוך הימים האלה?

לבכות באמצע הלילה

אולי זה לא יפה להגיד זאת: כולנו רוצים ליילל קצת. כל אחד מאיתנו רוצה לבכות; לבכות על כך שלא טוב לו, על הצרות הפרטיות שלו, וגם על העולם שלא מתנהל כמו שצריך. זה הרי נכון: כיהודים, הזמנים שבהם אנחנו אומללים

הם הזמנים שבהם הורגים אותנו באופן סיטונאי, והזמנים המאושרים שלנו הם אלה שבהם הורגים אותנו באופן קימעונאי, אחד אחד, כל אחד במקומו... לפעמים מתחשק לנו לבכות - לא מתוך חוסר תקווה אלא מתוך רצון פשוט לבטא את עצמנו, לפחות פעם אחת, באופן אחר.

מתי יש לנו הזדמנות ליילל? מתי יש לנו הזדמנות פשוט לבכות קצת? בראש השנה אין הרבה זמן לכך. הלא בראש השנה אנחנו עוסקים בתנועות גדולות, בדברים נפלאים, ואין לנו זמן לשבת וליילל בפשטות, להגיד: ריבוננו של עולם, לא טוב לי, עצוב לי. ריבוננו של עולם, ראה איך מציקים לי, ראה מה שקורה לי בענייני פרנסה, ראה איך מתנהג אליי הבוס שלי, וכך הלאה. וכמו ראש השנה, גם שאר הימים הנוראים לא עשויים לכך.

עיקרן של הסליחות איננו בקשת סליחה. אמנם, יש בסליחות כמה קטעים שבהם אנחנו מבקשים סליחה, כמובן, אבל קטעים כאלה קיימים בכל תפילה ותפילה. בקשת הסליחה איננה הנושא המרכזי של הסליחות. בסליחות אנחנו בעיקר מסכנים, באופן פרטי ובאופן לאומי, ואנחנו באים אל הקדוש ברוך הוא לבכות.

יש סיפור מפורסם על ר' שמואל מונקעס, שהיה יהודי חסיד גדול, ומפורסם בבדיחות שלו. פעם הוא התאכסן בכפר קטן בשבת שלפני הסליחות. במוצאי שבת הגיע הזמן ללכת לבית הכנסת

הלילה ובוכים כי הם רוצים קצת אוכל!
זו בדיחה טובה, אבל האמת היא שזה
בדיוק מה שאנחנו עושים בסליחות. גם
אם איננו בוכים על הפרה, מפני שאין לנו
פרה, אנחנו בוכים על הצרות הקטנות
שלנו.

בראש השנה אנחנו מסתכלים על
התמונה הגדולה שלא עוסקת בצרות
הקטנות שלנו. התמונה הגדולה היא של
מלך העולם, המתנשא והמרומם. גם ביום
הכיפורים, כשאנחנו אומרים לקדוש ברוך
הוא: אתה יכול לכתוב את חיינו ולמחוק
את חיינו ולשנות אותנו מקצה לקצה -
אנחנו גם כן לא עוסקים בצרות הקטנות.
כמובן, מפעם לפעם אנחנו עשויים
להגניב, גם בתוך תפילות הימים הנוראים,
איזו בקשה קטנה: בכל זאת, למה שלא
תגדיל לי קצת את משכורת? אבל האמת
היא שזה לא הזמן המתאים לכך. והלא
גם היהודים ההגונים, שעוסקים בראש
השנה בדברים הגדולים, היו רוצים,
כמו כולם, קצת לבכות. גם אדם מבוגר
שלא בוכה על האוכל, רוצה לבכות על
כל הדברים הרעים, שהם לא טרגדיות
גדולות ועצומות, אבל הם הצער האנושי
הקטן. הסליחות הן לא הזמן לפתור את
הבעיות הגדולות או לראות את התמונה
הגדולה. הסליחות הן הזמן פשוט לבכות.

אנשי כנסת הגדולה שתיקנו את
התפילות העיקריות לא תקנו סליחות,
מפני שהם היו אנשים גדולים שלא
התעסקו בצורך של אנשים לבכות קצת
על הלחם ועל הפרה. אבל עברו דורות

ולהגיד סליחות. בעלי הבית ראו שהאורח,
שהוא יהודי שזקנו מגודל ופרקו נאה
ומקפיד על מאכליו וכו', לא קם לסליחות,
אז הם העירו אותו. הוא שאל אותם: מה
קרה? הם ענו: הגיע הזמן ללכת לסליחות.
שאל ר' שמואל: מה עושים בסליחות?

עיקרן של הסליחות איננו בקשת סליחה... בקשת הסליחה איננה הנושא המרכזי של הסליחות. בסליחות אנחנו בעיקר מסכנים, באופן פרטי ובאופן לאומי, ואנחנו באים אל הקדוש ברוך הוא לבכות.

בעלי הבית השתוממו: הייתכן?! איך
יהודי זקן לא יודע מה זה סליחות?! הם
התחילו להסביר לו: בסליחות אנחנו
קמים בבוקר ומתפללים שהפרה תיתן
חלב, שהעסק עם הכפריים ילך בסדר,
שגרנו יתר מהפונדק, שיהיה לנו אוכל
בשנה הבאה. ר' שמואל מסתכל עליהם
ואומר: פוי, אנשים זקנים קמים באמצע

ונוספו עוד תפילות, ובתוכם גם הסליחות. הסליחות נוספו משום שאמנם כולנו אנשים טובים, כולנו עם רצון טוב, כולנו מבינים את הדברים הגדולים, כל אחד לפי דרכו, ועדיין אנחנו גם מרגישים צורך לבכות קצת. ומתי אנחנו נבכה?

כבן המתחטא

כשאנחנו עומדים לפני הימים הנוראים, אנחנו יודעים שכשיגיע יום הדין הגדול והנורא - לא רק שלנו אלא של כל כדור הארץ - זה לא יהיה הזמן המתאים לבכות על צרותינו. אבל עכשיו, לפני שמגיעים הימים הנוראים, אנחנו קמים באמצע הלילה ובאים קצת לבכות לפני ה'.

כשאנחנו עומדים לפני יום ה' הגדול, אנחנו עשויים להרגיש את מה שהנביא מלאכי אומר ליהודים שלו, בימי תחילת בית שני: "מי גם בכם ויסגור דלתיים ולא תאירו מזבחי חנם, אין לי חפץ בכם"; מה אתם מבזבזים את הזמן? סגרו את הדלתות של בית הכנסת הזה וצאו החוצה, אל תבלבלו לי את המוח, "כי מלך גדול אני" ושמע נורא בגויים". אנחנו גם יודעים שלא את הכל עשינו כמו שצריך, ובאמת אנחנו מתוודים קצת על החטאים שלנו ומבקשים מהקדוש ברוך הוא שיסלח וימחל. ויחד עם כל זה אנחנו אומרים: ריבונו של עולם, זה קשה!

בסליחות אנחנו מנסים להיות כמו חוני המעגל, שכתוב עליו שהיה "כבן

המתחטא לפני אביו". גם אנחנו רוצים להיות ככה, גם אנחנו רוצים לבוא לאבא שלנו, אולי באמצע הלילה, בשעה לא נוחה לא לנו וגם לא למעלה, ולשפוך את ליבנו. לא לגעות בבכיה על אסונות העולם, אלא לשפוך את ליבנו על הצרות הקטנות: הצרות של הגלות והצרות של החיים. זה קורה לא פעם לילדים קטנים: לפעמים ילד בן שלוש-ארבע, בלי סיבה מיוחדת, רוצה קצת לשים את הראש על הברכיים של אבא או של אמא ולבכות קצת, על כל מיני דברים - על כך שמישהו צבט אותו היום, שמישהו העליב אותו היום או שמישהו הרביץ לו היום. זה מה שאנחנו עושים בסליחות.

הסליחות הן הזדמנות להיות כבן המתחטא לפני אביו. הבן שמתחטא אומר: אני לא בסדר, אבל גם קרעו לי את המכנסיים. אני לא בסדר, אבל בסך הכל אני קצת רעב.

במשך כמה ימים אנחנו אומרים סליחות ובוכים על הצרות שלנו, לא בשביל לתקן את כל העולם, אלא בשביל לנקות את זה מעצמינו, לפחות קצת. ואחר כך, כשנגיע לימים הגדולים והנוראים, נוכל להיות בגדול.

'שפע רב'

גיליון חודשי מתורתו של

הרב עדן אבן-ישראל שטיינזלץ זצ"ל

שפע רב' הוא גיליון חודשי מתורתו ועל תורתו של הרב עדן אבן-ישראל שטיינזלץ. בגיליונות מאמרים, שיחות, קטעים, התוועדויות וסיפורים, שמטרתם לפתוח צוהר לעולמו של הרב; לתורה שהוא לימד, לדרך שהוא סלל, לתביעות שהוא הציב ולחלומות שהוא חלם.

בתורתו, מפעליו ובעצם אישיותו, הרב עדן לימד וחינך לדרך חיים יהודית שלמה. דרך של קדושה ושל חיים, של דבקות ושל פתיחות, מחויבות עמוקה לעם היהודי, ומסירות אמתית לקב"ה.

הרב מעולם לא הסתפק במה שפעל, וראה בכל עבודתו ומפעליו רק הקדמה לפעולות גדולות יותר שיש להוציא לפועל בדרך לתיקון השלם.

אנו מקווים שתוכלו למצוא ב'שפע רב' משהו מכל אלו. חלק מהדברים מיועדים לעזור 'לחיות עם הזמן', וחלק מהדברים טובים ומועילים לעבודת ה' שבכל יום. מהם תיאורטיים וגבוהים ומהם מעשיים למדי. חלקם פשוטים וידועים וחלקם חידושים מופלגים. חלקם נוגעים אל הלב, וחלקם מעוררים למחשבה או למעשה. בתקווה שהדברים יכנסו למוח וללב, יאירו ויעוררו.

לתרומה עבור הגיליון

לקבלת גיליון
דיגיטלי חודשי

תקווה

תלמידי הרב שטיינזלץ

מרכז שטיינזלץ
למד את עמי

